

“Hüseyin aileyi bugünlerde
yemeğe alıkoymak
zor olmuyor
nedense,,

Nedeni belli...
Sana'lı türlü.

Sana

mutlu ailenin margarini

(Grafika & Maya : 3176 — 141)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ARALIK 1975

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

Bitirme Tezleri Bibliyografyası	Dr. Saim SAKAOĞLU
Tire'de İnanışlar	Gündüz ARTAN
Başlık	Ali Rıza BALAMAN
Mevlevî Âyinleri	Mehmet ÖNDER
Türk Halk Müziği'nin Ezgisel Yapısı — I —	Veysel ARSEVEN
Folk Musical Instruments of Turkey	T. F. A.
Sazsalırları: Âşık Sefil Ali	Cahit ÖZTELLİ
Fikret Otyam'ın Sergisi	T. F. A.
Türk Düğün ve Gelenekleri Avrupa'da	İhsan HİNÇER
Karşıt Anımlı Atasözlerimizden Örnekler	Ali Esat BOZYİĞİT
Trakya'da Kız - Erkek İlişkileri, Nişan ve Düğün — 1 —	Haşim Şekip IŞIK
Cremers'in Almanya'da Açtığı Türk Halk Sanatı Sergisi	Bora HİNÇER
Şavak'ta Köy Ortaoyunları	Yusuf GÜL
Masal: Gelinböceği ve Sıçan	Numan KARTAL

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 317

KURUŞ: 300

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA

AKBANK

(Folklor : 130)

**EMNİYET
SANDIĞI
YUVA HESABI**

sahibi olmanızı
kolaylaştırır

(Basın : 60031 — 131)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ
KURUCUSU VE SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 317

ARALIK 1975

YIL : 27 — CİLT : 16

BİTİRME TEZLERİ BİBLİYOGRAFYASI

Yazan : Dr. Saim SAKAOĞLU

Hangi ilim dalında olursa olsun, iyi bir araştırma ve inceleme yapabilmek için, o sahada daha evvel yapılan çalışmaları bilmemiz gerekir. Aksi takdirde temas etmemiz gereken bazı noktaları atlamış, eksik bir çalışma ortaya koymuş oluruz. Bize bu tür yardımları yapacak olan bibliyografyalar en vaz geçilmez dostlarımızdır. Onlar, bizlerin, âdeta bir gözümüz, bir kulağımız gibidir. Gücümüzün çok üstünde olan geniş bir yayın alanını takip işini bizler adına gönüllü olarak yaparlar ve bizlere komprime halinde sunarlar.

Sözü, folklor bibliyografyalarına getireceğim 1971'den günümüze kadar dördü Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı'nın neşri olan 5 kitap ortaya konuldu. **Boğaziçi Üniversitesi Halk Bilimi Yıllığı - 1974**'te yer alan bibliyografyanın her yıl hazırlanacağını öğrenmek; M. F. A. Dairesi'nin, ilk cildini 1974 yılı için hazırladığı **Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı - Belleten**'in gelecek ciltlerinde yıllık bibliyografyaların yer alacağını **Türk Folklor ve Etnoğrafya Bibliyografyası III**'te (s. III) okumak bizleri çok sevindirdi. Yorucu bir iş olan kaynak araştırmaları bundan sonra daha zevkli olacaktır kanaatindeyiz.

Biz, burada, adı pek duyulmayan bir bibliyografyayı kısaca tanıttık, tesbit edilen eksiklikleri ortaya koyacağız. Sözü edilen eser Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi tarafından hazırlanan BİTİRME TEZLERİ BİBLİYOGRAFYASI'dır

(+). Bilindiği üzere Üniversitelerimizin Edebiyat ve Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültelerinde okuyan talebeler, mezun olabilmeleri için, seçecekleri bir dalda tez hazırlamak zorundadırlar. İstanbul, Ankara ve Atatürk Üniversitelerinin adı geçen fakültelerinde bugüne kadar binlerce tez hazırlanmıştır. Bunlar arasında son derece değerli olanları vardır. Hatta bazıları daha sonraki yıllarda neşredilmişlerdir. Bilhassa folklor araştırmalarını ilgilendiren halk edebiyatı tezleri ve dil metni olarak verilen folklorik malzemeyi içine alan ağız araştırmaları ile ilgili tezlerin sayısının son yıllarda artması sevindirici bir husustur. Bu üniversitelerimizde yapılan çalışmalar, çeşitli tarihlere toplu olarak okuyuculara tanıtılmıştı (1). Şüphesiz, son yıllarda artan öğrenci sayısı, dolayısıyla verilen mezun sayısı da artmıştır. Buna bağlı olarak yapılan tezlerin sayısı da birdenbire yükselmiştir. Bazıları 8-10 yıl geride kalan bu tanıtımların, hiç değilse başka kalemler tarafından geliştirilmesini beklemekteyiz.

BİTİRME TEZLERİ BİBLİYOGRAFYASI, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin mezun verilen bölümlerini içine almaktadır. Bugün 10 bölüme sahip olan Fakültede sadece 4 bölüm 12 yıldan beri mezun vermektedir. Sayfa [VIII]'deki «Tasnif Planı»nda, tezlerin bu 4 bölüme göre alfabetik olarak verildiği görülüyor.

BİTİRME TEZLERİ BİBLİYOGRAFYASI'na göre 1972 yılına kadar Alman Dili ve Edebiyatı Bö-

TFLEWMUDOGCÖVNJEHXSRPQMNH

ÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖ

WMQXHKÖAUSE

ADÖTFUNHG

MZKÖYE

NÖIDO

AIÖB

**BANKANIZI
SEÇTİNİZ Mİ ?**

demek ki
görüşünüz
kuvvetli...

TÜRK TİCARET BANKASI

EDİRNE'den KARS'a kadar yurdun her köşesinde hizmetinizde

(Folklor : 132)

lümü'nde 58 (numara : 1 - 58), Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 144 (numara: 59 - 202), İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 120 (numara : 203 - 322), Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 342 (numara : 323 - 663) tez yapılmıştır. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün çeşitli dallarında yapılan tezlerin dağılımı ise şöyledir: Türk Dili : 82 (numara : 323 - 404), Eski Türk Edebiyatı : 68 (numara : 405 - 472), Halk Edebiyatı : 81 (numara : 473 - 551) (2), Yeni Türk Edebiyatı : 111 (numara : 552 - 663) (3).

Burada 81 olarak görülen halk edebiyatı tezleri, bizim yurtdışına gitmeden evvel, 1973 güzünde yaptığımız tesbite göre 132 idi. Şu anda tahminen 175'e yaklaşmıştır.

«Önsöz» [s. V]'de, periyodikler ve dökümantasyon faaliyetleri hakkında kısa bilgi verilmekte, böyle bir bibliyografya hazırlamaktaki maksat açıklanmaktadır. «Bibliyografya» bölümünde (s. 1 - 77) 664 tez tanıtılmaktadır (4). Tezler, her bölüm ve dalda hazırlanış yılına göre, ve onlar da 1'den başlayarak bir alt sıralama ile verilmiştir. Meselâ, halk edebiyatı bahsindeki ilk tez şöyle tanıtılıyor:

473 h 67/1

Şahin, Ömer

Bayburt Masallarında Kadın, Erzurum, 1967. 89 s. 30 cm.

473, tezin genel sıralamadaki yerini; h, halk edebiyatı ile ilgili olduğunu; 67, 1967 yılında hazırlanmış; 1, o yılki bir numaralı halk edebiyatı tezi olduğunu göstermektedir. Kayıtlarda, talebenin normal mezuniyet yılı değil, tezini teslim ettiği yıl esas alınmaktadır.

Burada zikredilen 81 halk edebiyatı tezini şöyle tasnif edebiliriz :

Masal çalışmaları : 14.

Bölgelere ait folklor çalışmaları : 14.

Halk edebiyatı örnekleri : 12 (5).

Halk şairleri : 9.

Halk hikâyeleri : 8.

Türküler : 4.

Halk hikâye ve masalları : 3

Folklor ve etnografya : 3.

Bibliyografya : 2.

Ağitlar : 1.

Bilmeceler : 1.

Çocuk oyunları : 1.

Dede Korkut : 1.

Düğün âdetleri : 1.

Folklor ve halk ed. örnekleri : 1.

Halk hekimliği : 1.

İnanmalar : 1.

Ninniler : 1.

On Muharrem mersiyeleri : 1.

Ramazan âdetleri : 1.

Köyden derlemeler : 1.

Kitapta kayıtlı olmamakla beraber, biz bu tezlerin hazırlanmasında emeği geçen hocaların adlarını vermeyi faydalı buluyoruz: Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil, Prof. Dr. C. S. Mundy, Dr. Muhan Bâli, Dr. Bilge Seyidoğlu (Palandöken), Dr. Saim Sakaoğlu, Dr. Fikret Türkmen, Dr. Umay Günay, Dr. Ensar Aslan.

«Hazırlayanlar İndeksi (s. 79-89)»nde, tezleri hazırlayan talebeler soyadlarına göre alfabetik olarak sıralanmışlardır. «Tezler İndeksi (s. 91 - 116)»nde, hazırlanan tezler alfabetik olarak verilmiştir. Her 2 indekste de Bibliyografya bölümünde verilen numaralara atıf yapılmıştır.

Kitabın sonundaki numarasız 4 sayfada, daha ziyade Batı dilleri ile ilgili kelimelerin yazılışlarında görülen yanlışları içine alan «Yanlış - Doğru Cetveli» yer almaktadır.

Tezlerin künyeleri tesbit edilirken gözden kaçan şu bir - iki noktayı da buraya ilâve edelim. 485 numaralı tezin adı (s. 57) Çıldır - Arpaçay Terekemelerinin halk edebiyatı örnekleridir. 503 numaralı tezin tarih (s. 59) 1970'tir. 518 numaralı tezin adındaki köy, Tifnik (= Altınbulak) şeklinde olacaktır (s. 61).

Yukarıda, halk edebiyatı tezlerinin sayısından bahsederken 1973 güzünde 132 idi, demiştik. Bizim, bu rakamın içinde gösterdiğimiz, fakat birer nüshası Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Dökümantasyon Servisi'nde bulunmadığı için BİTİRME TEZLERİ BİBLİYOGRAFYASI'na alınmayan 10 tezi buraya ilâve ediyoruz. Bunların hepsi, tarihlerinden de anlaşılacağı üzere, bibliyografyanın içine aldığı devreye aittir. En eskisi 1967, en yenisi 1971 tarihlidir. Bu eksiklerin bulunup yerlerine konulacağını sanmadığımız için bu 10 kaynağın, C. II'ye ilâve edilmesini tavsiye ediyoruz.

1. Kadir Bulut, Tercan ve havalisi şifahi edebiyat an'anesinde Hazreti Ali ve Oniki İmam. Erzurum, 1967, [III] + 63 s.

2. Yaşar Boza, Tahir ile Zühre. Erzurum, 1969, IV + 45 s.

3. Celâi Hilmi Birdal, Tutaklı halk şairlerinden Çağlayan ve Gamgüder. Erzurum, 1969, [III] + 177 s.

4. Burhan Pişkin, Nevşehir Folkloru. Erzu-

Halk İnançları :

TİRE'DE İNANIŞLAR

Derleyen : Gündüz ARTAN

Günlerle ve günün vakitleriyle ilgili inanışlar :

Gece ılık çalınca şeytanlar toplanır.

Geceleyin aynaya bakan gurbete gider.

Gece saçlarını tarayan gurbete düşer.

Gece aynaya bakan deli olur.

Cuma günü süpürge süpüren kızların kısmetli dikilir.

Salı günü işe başlayanın işi sallanır.

Salı, Cumartesi, ayın son Çarşambası ve Cuma günleri çamaşır yıkanırsa büyük felâkete uğranılır.

Eşya ile ilgili inanışlar :

Ayakkabı tersine dönerse sahibi ölmüş.

Çakı, bıçak, makas elden ele verilmez. Venler kavga ederler.

Makas açık bırakılırsa düşmanın ağzı açılır.

Çeşitli inanışlar :

Erkekler sakız çiğnerse bıyıkları çıkmaz.

Güneşe karşı su içilirse baş ağrısı yapar.

Gidenin arkasından su dökülürse çabuk ge-

rum 1970, [IV] + 175 s.

5. Ali Kobazaoğlu, Erzurum'un mahalli düğün âdetleri. Erzurum, 1970, [I] + 40 s.

6. Halil İbrahim Şengün, Pülümür ve havalisi şifahi edebiyat ananesinde Hz. Ali ve Oniki İmam. Erzurum, 1970, [III] + 74 s.

7. Necat Özdemir, Konya halkiyatı üzerine bir bibliyografya denemesi. Erzurum, 1970, [I] + III + 28 s.

8. Budak Kırzioğlu, Âşık Müdamî'nin şairliği. Erzurum, 1970, [IV] + IV + 221 s.

9. Erdal Özmen, Çıldırli Âşık Şenlik'in Hikâyeleri. Erzurum, 1970, 151 s.

10. Ali Onk, Köroğlu Destanı üzerinde bir çalışma. 1971, [III] + 243 s.

(+) Bitirme Tezleri Bibliyografyası, C. I, Haz. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Dökümantasyon Servisi. Erzurum, 1974, Atatürk Üniversitesi Basımevi, [VIII] + 116 + (4). Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi yayınları no. 3. Fiati yazılı değil.

(1) Bu tanıtımlar için bkz. Muharrem Ergin, Türkoloji Bölümü çalışmaları II, Tez çalışmaları.

ilir.

Gidenin arkasından üç taş atılırsa hiç gelmez.

İlk yatılan evde görülen rüya aynen çıkar. Kediye öldürmek günâhtır. Öldürenler yedi camiye süpürge asarsa günâhtan kurtulur.

Kolları ve elleri bağlı oturan kızların kısmeti kesilir.

Kapı eşiğinde oturan iftiraya uğrar.

Küçük çocukları aynaya baktırırlarsa annesi gene tez doğurur.

Ölü geçerken hemen ayağa kalkmalı, ağırlığı basar.

Sevdiğini ensesinden öpenler tez ayrılır.

Uzanan birinin üzerinden atılırsa boyu cüce kalır. Tekrar aksi taraftan atlamak gerekir.

Yeni ayı ilk görünce neye bakarsan onu çok görürsün. (Onun için altın'a ve en sevdiği insana bakarlar).

Yere tuz dökmek fenadır. Dökenler yarın ahirette kirpikleriyle toplayacaklardır.

Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c. X, 1 Eylül 1960, s. 132 - 160; c. XI, 31 Aralık 1961, s. 109 - 128. Dr. Olcay Önertoy, D.T.C.F. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü çalışmaları, Türkoloji Dergisi, C. I, s. 1, 1964, s. 149 - 164. İsmail Ünver, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü çalışmaları Türkoloji Dergisi, C. IV, S. 1, 1972, S. 147 + 64. Muhan Bâli, Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü tez çalışmaları. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c. XVI, 1968, s. 139 - 145.

(2) Halk edebiyatı tezleri numaralanırken 520 numaraya bir de 520/1 ilâve edilmiştir. 538 ise 2 defa kullanılmış ve 520'de olduğu gibi /1 şeklinde ilâve yapılmıştır.

(3) Yeni Türk Edebiyatı tezleri numaralanırken 626'dan 628'e atlanılmıştır. Dolayısı ile bu dalın tezleri bir eksik olarak hesaplanmıştır.

(4) Kitaptaki son tezin numarası 663'tür. Fakat, not 2 ve 3'teki aksaklıklar göz önüne alınırsa sayı 664'e yükselecektir.

(5) Bu tezlerden birinin yarısı bir halk şairi ile ilgilidir. Ancak bir gruba konulabileceği için bu hatırlatmanın yapılmasında fayda umulmuştur.

[TRT I, «Sizlerle Birlikte» Radyo Programının daki «Başlık» konulu konuşmanın metnidir. 22.5. 1975 Perşembe, 14.02-15.00 arası yayımlanmıştır].

— Başlık olayıyla ilgili birkaç örneği halk ağzından dinledik. Şimdi, bu olayın sosyal antropolojik açıdan bir yorumunu yapacak olursak siz, bu konuda ne söylersiniz?

— Efendim, konu «Başlık» olduğuna göre önce, izin verin «Başlık» sözcüğünün içerdiği anlamı açıklayalım ve tanımlamaya çalışalım: Yaygın olarak bilinir ki, üretim biçimleri geleneksel tarımcılık ve hayvancılık olan bizim kır toplumlarında baş sözcüğü «birey» anlamına gelir. Köylü aile reisi Mehmet Efendi «Biz beş baş horantayız» derken, aile üye sayısının 5 olduğunu söylemek ister. Nitekim, Nüfus Cüzdanının geleneksel kır toplumlarındaki adı da, «Kafa Kâğıdı»dır. Burdan giderek başlık tanımını şöyle yapabiliriz: **Başlık, bir başın yani, evlenecek kızın, toplum koşullarına göre, görelî değeridir.** Burada görelî sözcüğünün altını çizmek gerekir. Bunun gerçek değer olmadığını bilmek zorundayız. Yâni, evlenecek kıza bir miktar başlık parası değer biçilmişse, bu parayı veren herkes bu kıza sahip olabilir anlamı taşımaz. Özetle, başlık parası olarak ödenen miktar, bir malın karşılığı değildir. Aile, başlık parası karşılığı kızını yaşlı-zengin ya da sevmediği bir erkekle evlendirmeye kalksa, kızın cevabı kısa ve kesin olur: «Yediğim aş yavan, koynuma giren civan olsun. Ölürüm de varmam ona» der. Bu direnme karşısında anne, babanın boynu kıldan incedir.

— Vatandaşa konuşma sırasında sorduğum soruyu size yöneltsem, bunun cevabı ne olacaktır: «Neden başlık var?»

— Görüldüğü gibi, «Başlık parası olayı», kent toplumları dışında, geleneksel kır toplumlarında yaygın olan bir gelenektir. Uğraşları geleneksel tarımcılık ve hayvancılık olan toplumlarda aile, bir üretim birimi, aileyi oluşturan tüm bireyler de üretime katılan tarım işçileridirler. Çocuk yaşta kuzu otlatmakla başlayan uğraş, ilerlemiş ergin yaşta yine kuzu otlatmakla devam eder. Bu, ömür boyu kuzu çobanlığı anlamına gelmez. Köy yaşamında hafif iş olarak bilinen kuzu otlatma ve benzeri işler, üretici nüfusun dışında kalanlara uğraş olarak seçilir. Nitekim, köylü Mehmet Efendi: «Dünya dört kulplu bir kazan, dördünden de tutulmazsa

kazan devrilir» derken, yaşamı kazan sözcüğüyle simgeler ve kazanın yani ekmek teknesinin aile bireylerince tutulması gerekliliğini vurgular. Görülüyor ki, kır toplumlarında, yaşam savaşı, her bireyin üretime katılmasını zorunlu kılıyor. Köy kültüründe (Biz burada, kültürü bir yaşam türü olarak ele alıyoruz), yaşam için doğayla verilen savaşta bireyler, teknolojik eksiklik ve yetersizlik nedeniyle, bu uğraşa beden güçleriyle katılırlar —çocuk, yaşlı, erkek, kadın herkes—. Böylesine bir uğraş içerisinde olan aile, kızını gelin olarak bir başka aileye verirken bir bedel gücü kaybetmekte, kızı alan aile de bir beden gücü kazanmaktadır. İşte, bu gücün bir bedeli olmak gerekir. Bu bedel ve bununla ilgili uygulananlar, «başlık» dediğimiz bir toplumsal olayı oluşturmaktadır. İlgili uygulamalar derken, sosyal ve psikolojik doyum sağlayan uygulamalardan söz etmek istedim. Örneğin, çehiz dizme, düğün yapma vb. gibi. Bunlar da belirli harcamaları zorunlu kılmaktadır. Bu harcamalar, doğaldır ki, gelin alan (başka bir anlamda, tarım işçisi alan, soyunu devam ettirecek bir ana alan) aile tarafından yapılacaktır. Gelin olacak kızın isteklerde bulunacağı tek dönemdir bu: «Ölürüm de parlak kumaştan baş elbise giymeden gelin olmam» diyen gelin adayının parlak kumaş dediği pahalı giysiliğin aidını, Ankara, Atpazarı kumaşçıları «tarla sattıran kumaş» koymuşlar.

— İğinc. Bizde geleneksel kır toplumlarında görülen bu olayı ya da benzerlerini başka toplumlarda da görmek olanaklı mıdır?

— Evet, benzer yaşam türü sürdüren toplumlarda yaygındır. Örneğin, Batı dillerinde yazılan sosyal antropolojik araştırmalarda görüyoruz ki: Anglo-sakson dilindeki bu olayın adı: «Bride-price» yani gelin parasıdır. Afrika yerlilerindeki adı ise **Laboladır.**

— Böylesine ortaya koyduğunuz, yaşam türünün bir ürünü olan bu toplumsal olayın başka maksatlarla da kullanıldığı oluyor mu?

— Oluyor. Örneğin, Çorum yöresinden olduğunu konuşmalarından çıkarttığımız türkü yakın gencin olayı. Kaçırıldığı kızın yaşının küçük olması nedeniyle yasanın koruyucu göcüne sığınan kız babasının, kızını pazarlık konusu yapması gibi. Her kaçırma olayı böyle sonuçlanmaz. Kızın yaşı yasaların belirlediği düzeyde olsaydı ve kız da «gönlümlü kaçtım» deseydi ki, bu tür

olaylar çoğunluktadır, bir sorun yoktu. Ayrıca, bir örnek daha vermek gerekirse: İlkın, kaybedilen bir bedensel gücün karşılığı olarak istenen başlık parası, toplumsal saygınlık sağlama aracına dönüşmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da ağalık kurumunun yaygın olduğu yörelerde bir ağanın kızına, söz gelimi, 40.000 TL. değer biçilmişse, aynı yörede yaşayan başka bir ağanın kızına bu miktardan daha aşağı bir değer biçilemez. Görülüyor ki, başlık, burada toplumsal saygınlık sağlayan bir uygulama niteliğini kazanmaktadır.

— Geleneksel kır toplumlarına özgü bir olay olarak belirttiğiniz bu toplumsal olaya, kır toplumları yaşam türü üzerinde araştırmalar yapan birisi olarak, ne gibi olumlu çözümler önerebilirsiniz?

— Bir sosyal bilimci yaklaşımıyla, başlık olayını, iyidir, kötüdür diye değerler vererek yorumlamaktan kaçınıyorum. Bilinir ki, her sosyal olay, bazı gereksinmelerin ve birikimlerin bir ürünüdür. «Gereksinmeler buluşların anasıdır» özdeyişini hatırlayalım. Temel gereksinmeler yeterince doyum bulursa bu kurum kendiliğinden ortadan kalkar. Örneğin, kır toplumlarına kıyasla, ailenin ya da kadının kısmen de olsa ekonomik özgürlük kazandığı toplumlarında başlık konusu yoktur. Olsa da bu, sembolik anlamdadır. Sözgelimi, «ana sütü hakkı, baba hakkı, kardaş hakkı» gibi birer elbiselik armağanla geçiştirilmektedir. Demem o ki, ekonomik yeterlilik ve özgürlük bu kurum kendiliğinden geçersiz, işlemez hale getirecektir. Tabii ki bu, beklenen, istenen temel çözümdür. Bugünkü yaşam türünde bile toplum, belirli çözümleri kullanmaktadır. Örneğin kız kaçırma, oturakalma, berder tür evlilik yakın akrabayla evlilik, baldızla evlilik, kayınbaderle evlilik vb.

— Berder tür evlilik ve oturakalma hakkında biraz açıklama yapar mısınız?

— Kısaca tanımlamak gerekirse: Berder tür evlilik, iki erkek arkadaşın birbirleriyle yaşdaş olan bacılarını eş olarak değiştirmelerinin Güneydoğu Anadolu yöresindeki adıdır. Aynı tür evliliğe, Hakkâri'de «Kepir» adı verilirken, Denizli yöresinde «değişik yapma» denilmektedir. Bu tür evlilikte başlık parası söz konusu değildir. Oturakalma ise, kızın bohçasını alıp, oğlan evine gidip oturmasıdır. Bu olayda da kız babası başlık parasını isteyememektedir. Sonuç olarak oğlan evi de başlık parası ödemekten kurtulmaktadır.

— Teşekkürler..

Bize gelen KİTAPLAR

● Mahmut R. Gazimihâl : «TÜRK VURMALI ÇALGILARI (Türk Depki Çalgıları)». Kültür Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 14. Merhum müzikolog Gazimihâl'in bizzat yazdığı Önsöz'ünden sonra, Davul, Ordularda davul, Şaman davulu, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde depki çalgıları, Depkililer sözlüğü bölümünde bütün Türk vurmali çalgılarının adları verilmekte ve tarifleri yapılmaktadır. Resimlidir. 17 X 25 Cm. boyunda, 64 sayfa, 10 lira.

● Mahmut R. Gazimihâl : «ÜLKELERDE KOPUZ VE TEZENELİ SAZLARIMIZ». Kültür Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları : 15. Merhum Müzikolog'un Önsöz'ünden sonra, İlkçağ'da saplı tel sazları, Orta Asya'da Kopuz, Kopuz sözü, Çin kaynağında, Uygurlarda, Yunus Emre'de, Şairler dilinde Kopuz, Asya Kopuzları Akdeniz havzasında, İslâmiyet devirlerinde saplı mızrap sazları, Kopuzun Kuzeyden Avrupaya geçişi, Osmanlı Kopuzlarının Güney Avrupa'ya geçişi, Kövürden Çöğür'e, Saz ve tel, Evliya Çelebi'de saplı mızrap sazları, Alfabetik ek maddeler, Saz çeşitleri ve adları, Kopuzdan son hatıralar, Folklor musikisinde sazlar, Bazı düşünce ve dilekler. Resimli. 17 X 25 cm. boyunda, 192 sayfa, 30 lira.

● Köy Öğretmenleri ile Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği : «EFSANE DERLEMELERİ». 1975 yılında derneğin açtığı yarışmada dereceye giren 18 efsane ve derleyicilerinin ad ve adresleri. Yayın No. 4. Derneğin adresi : İstiklâl Caddesi, Ankara Han, üst kat, Beyoğlu - İstanbul. Kitap 13,5 X 19 cm. boyunda, 84 sayfa, 10 lira.

● Tevfik Özkubat - Nail Tan : «BOR'LU KEMALİ BABA». Eseri hazırlayanların Sunuş yazısından sonra, Aşık Kemalî Baba Hakkında, Lâdinî şiirleri, Koşmalar, Semâiler, Destanlar, Muammalar, Dinî şiirleri, Nefesler, Semâiler ve Sözlük bölümleri, 13,5 X 19,5 cm boyunda, 64 sayfa, 10 lira.

● Ahmet Şentürk : «KIBRISLI KÜÇÜK MÜCAHİT». Roman. Çığır Yayınları, P.K. 1414, İstanbul. 13 X 20 cm. boyunda, 48 sayfa, 6 lira.

● Kemal Bülbül : «KIBRIS DESTANLARI». Kıbrıs için yazılan şiirler. Sipariş adresi : Orta Sokak, No. 18/A, Ulus - Ankara. 14 X 21 cm. boyunda, 16 sayfa, 150 kuruş.

MEVLEVİ AYINLARI

Yazan : Mehmet ÖNDER

Ölüm günü Hakk'a vuslat (Düğün günü) sayan büyük Mevlâna'dan sonra, oğlu Sultan Veled ve yakınları tarafından, Mevlâna'nın fikir yapısı ve düşünceleri üzerine «Mevlevî Tarikatı» kurulmuş ve bu edeb - erkân yolunu izleyenlere «Mevlevî»

denilmiştir.

Mevlevî kelimesi, Mevlâna'ya nisbeti ifade etmekle beraber, Kur'an-ı Kerim'deki «Nereye dönersen Allah'ın likasını görürsün» anlamında olan «tevellü» kelimesiyle ilgilidir.

Mukabele denilen Mevlevî Âyini, Mevlevî Dergâhlarında, semâhanelerde yapılagelmiştir. Tasavvufî anlamında ilâhî aşk ve cezbeyle, Mutlak Kemal ve Hakk'a vuslatı, vuslat yolunun derecelerini sembolize eden mukabele yani Mevlevî Âyini, en küçük teferruatına kadar tesbit edilmiş usûl ve erkânla yapılır. Semâhanelerde neyzen, kudümzen, âyinhan ve naathan'lar gibi musiki erkânının bulunduğu ve sıralarına göre yerini aldığı mutribin önünde semâ meydanı, onun da tam karşısında şeyh postu vardır. Post'un ucundan semâhâne girişi ortasına kadar uzandığı farzedilen mevhum çizgiye «hatt-ı istiva» denir. Bu, gerçeğe ulaşan, Vahdet'e giden en kısa yoldur. Bu çizgiye aslâ basılmaz.

Şeyh ise, bütün ilâhî sıfatlara mazhar olan ve postunda Mevlâna'yı temsil eden Hak ilminin ve «Hakikat-i Muhammediye»nin mümessilidir. Post, en büyük manevî makamdır. Ve kırmızı renklidir. Kırmızı zuhur ve tecelli rengidir. Bilindiği gibi gece, şafak denen güneşin batmasıyla zuhur eden bir kızılıkla başlar. Hazret-i Mevlâna da 702 yıl önce, 17 Aralık 1273 Pazar günü akşam üstü güneş gurub edip, Konya ufuklarını kızıla boyarken bu âlemden öte âleme, can ve

bekâ âlemine göçmüştür. Gündüz ve güneş doğarken başlayan ve fecir denen kızilla belirlir. Bundan dolaydır ki, manevî makam post, bir vuslat ve tecelli rengi olarak kırmızıdır.

Mutrib erkânı, semâzenler ve şeyh efendi yerlerine oturduktan sonra mukabelede ilkin Naathan tarafından «Na-at-ı Şerif» okunur. Bestekâr İtri'nin bestelediği Na-at-ı Mevlâna, Hazret-i Peygamber'e en içli seslenişlerle bir övgü olup «Ya Hazret-i Mevlâna, Hak dost...» diye başlar. Sonra ney taksimine geçilir. Ney, asıl vatanı olan kamışlığa özlemine dile getirir. Ney, incanı kâmil'in sembolüdür ve yanık, içli sesiyle Hakk'a vullatın özlemini çeker.

Bundan sonra Sultan Veled Devri denilen «Devr-i Veleddi» başlar. Musikinin temposuyla, âdâb ve erkân üzere semâhâne ortasında şeyh, dergâh erkânı ve semâzenlerle üç devir halinde olan bu merasim, karşılıklı görüşmek, yani baş kesmekle veya cemal cemale niyâz etmekle, mutlak varlığın kemal zuhurunu takdis etmektir.

Semâzenlerin başındaki külâh, mezar taşına, sırtındaki hırkası mezarına, tennüresi de kefenine işarettir. Onlar dünyadan soyunmuş, gayb âleminin aşk pervaneleridir. Esasen, semâhânenin sağ, görünen, bilinen âlemdir; solu da görünmeyen bilinmeyen mânâ âlemdir. Semâzenler mânâ âleminin mânâ erleridir.

Devr-i Veleddi ölümünden sonra dirilmeye, şeyhin rehberliği ve irşadile, ebedî hayata yönelmeye işarettir. Üç devir, Tasavvufîta «İlmel yâkin» yani Hakk'ı ilimle bilmeye, ikinci devir, «aynel yâkin» yani görmeye, üçüncüsü de «Hakk'el yâkin» yani Hakk'la bir olmaya delâlet eder.

Şeyh birinci devri tamamlarken, kідemce en geri ve en genç, nev - niyâz denilen semâzenle karşı karşıyadır. Birbirine baş keser ve böylece tevazuu en belliği şekilde ifade ederler. Bu karşılıklı görüşme ayrıca birbirinin gönül kiblesinde secdeye varıştır. Üçüncü devir sonunda, şeyh postuna geçer, semâzenler de yerlerini alırlar.

Devr-i Veleddi'den sonra âyin başlar. Semâzenler usulünce hırkalarını çıkarır, yâni dünyevî gailelerden soyunur, mezarlarından sıyrılır. Bu sırada şeyh postun önüne doğru yürür, başkeser ve herkes ona uyar. Semâzenbaşı ilerliyerek şeyhin sağ elini, şeyh de onun sikkisini öper. Bu, semâa destur, yâni izin almaktır. Bundan sonra

TÜRK HALK MÜZİĞİNİN EZGİSEL YAPISI

[La structure melodique de la musique Folklorique Turque]

— I —

Yazan : Veysel ARSEVEN

Her yerde halk, müzik türlerinin tümünü de bir oranda benimser, yakınlık ve ilgi duyar. Dinler ama, yaratma yönünden bu müzik türlerinin dışında kalır; bir başka deyimle, bazı müzik türlerinin yaratılmasında, halkın doğrudan doğruya katkısı olmaz.

Öyle ise, «Halk Müziği» denince, hangi tür müzik anlaşılmalı? Halk müziğini hangi ölçülere göre sınırlıyacağız, belirliyeceğiz ve tanımlıyacağız? Kanımca, gerçeğe en yakın tanım, şu olabilir:

«Bir sanat endişesi olmadan, halkın duygu ve düşüncelerini, sevinç ve acılarını, yiğitlik, göç, sevgi, sıla özlemi ve daha nice güncel yaşamın toplumsal olaylarını, sade, fakat içten gelen ezgilerle anlatabilen ve halkın ortak yaratma gücünün ürünü olan MÜZİK», halk müziği kavramını içerir.

Türk halk müziği, iki şekilde kendini gösterir: Sözlü ve sözsüz olarak. Sözlü halk müziği, bütün türleriyle halk türkülerini, sözsüz halk müziği ise tüm halk oyunlarının ezgilerini kapsamaktadır. Halk türkülerini koşma, yiğitleme, taşlama, ağıt, ninni, uzun hava, destan, kız ağlatma

birer birer semâzenler şeyhle görüşür ve semâa kanat açarlar. Semâ ederken kol açan semâzenin sağ eli dua eder gibi yukarıya, sol eli aşağıya açıktır. Bu «Hakk'tan alır, Halk'a saçarız, hiçbir şeyi kendimize mal etmeyiz, görünüşte var olan, vasıtalık eden bir suretten başka bir şey değiliz», anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle de «Göğe ağarız, yere yağarız, varlığımız Hakk'ın rahmetinde yok olmuştur», demektir. Semâzenler hem kendi etrafında döner, hem de meydanı devrederler. Feleklerin, gezegenlerin, yıldızların ve dünyanın güneşin câzibesıyla hem kendi etrafında, hem de güneşin etrafında devrettikleri gibi... Semâ, bütün âlemlerin güneşi Tanrının huzurunda bir devr-i âlem'dir.

Esasen semâ; gerçek varlığa ulaştıran insanı kendinden geçiren bir cezbe vasıtası, kendinden geçen kişinin can sarhoşluğudur. Mevlâna'nın ifadesiyle «Aşk'a kavuşmak, buluşmak sultanlığı için, perdeleri kaldırıp içeriye girmek devleti için, can elbisesi»dir.

gibi konuları işler ve sevgi, özlem, gurbet, ayrılık, ölüm, askere gidiş, düğün, yerleşme, göç, kan davası, kına, nişan gibi temaları konu alır ve içtenlik, şadeliği gösterişten arınmışlık, alçak gönüllülük niteliği gösterir ve gerçekçi bir renk ve özellik taşırlar. Hiç bir halk türküsünün sözünde veya bir halk oyununun havasında yapmacık, iki yüzlülük ve kabalık görülmez. Şakacılık temasını işleyen türkülerin sözlerinde bile insanı çabucak kavıran sıcak bir görüntü vardır.

Sözlü Türk halk müziği ayrıca, ölçülü ve ölçsüz olmak üzere iki önemli özellik daha gösterir. Ölçülü olanlarına «Kırık Havalar», ölçsüz olanlarına ise «Uzun Havalar» denilmektedir. Uzun havalar doğaçtan, yani konuşur gibi bir yöntemle söylenir ve Anadolu'nun değişik bölgelerinde ayrı adlar altında tanınır: Bozlak, Türkmani, Maya, Hoyrat, Divan, Ağır... gibi. Uzun havalar genellikle Karacaoğlan, Dadaloğlu, Emrah, Ruhsatı, Summanî ve daha birçok ünlü halk ozanının deyişleri üzerine söyleniyorsa da, halkın kendi iç dünyasını yansıtan sözleri de içerirler.

Toplumun, duyguların, gelenek ve törelerin,

Semâ'nın birinci devresi, âlemleri seyretmedir. Hakk'ın büyüklüğünü ve yüceliğini idrâktir. Bundan sonrası «Selâm» olarak tecelli eder. Birinci selâmda âşiklar şüphelerden kurtulur. Tanrı'nın birliğine imân eder. İkinci selâm Vahdet'i, Tanrı birliğini görüş hâline getirmedir. Üçüncüsünde âşiklar, görüşlerini bilmiş ve oluş mertebesine ulaştırırlar. Bu devrede âşiklar, kendilerini, mutlak varlığın kemal durağında yitirmiş, yok olmuşlardır. Son dördüncü devrede Vahdet durağında ayak direyerek kendi merkezleri çevresinde devrederler.

Semâzenbaşı semâi idâre eder. Semâzenler onun ayak ve baş işaretlerine göre durumlarını ayarlarlar.

Semâ'nın üçüncü selâmında şeyh de semâa girer. Hatt-ı istiva'nın ortasında semâ eden şeyh, şüphesiz burada Mevlâna'yı temsil etmektedir. Şeyh, semâdan sonra yavaş yavaş ilerler, posta varmasıyla semâ da sona erer.

güncel olayların, halk sanatçısının yaratıcılığı üzerinde belirgin etkinliği vardır. Ağıtların ya sevginin lirik, sevincin oynak, gülünçlü bir n ise alaycı bir ağızla söylenmesi gibi... Ezgi yaratılan kimse, akademik bir öğrenim görmeyen sanatçıyı kısıkları bağlayan estetik ve sınırlı formlara asla aldırış etmez.

Türk oyun havaları da «Türkülü ve Türküsüz» olmak üzere iki önemli özellik gösterir. Daha çok kadın oyunları çoğunlukla «Türkülü Oyunlar» dir. Toplumsal ve dinsel bazı katı töreler ve nedenler yüzünden Anadolu'nun çoğu bölgelerinde kadın erkek bir arada eğlenemezler. Bu yüzden erkek çalgıcılar kadınların eğlence toplantılarına katılamaz. Çalgı çalan kadınlara da iyi gözle bakılmadığından, kadınlar oynadıkları oyunlara kendileri türkü söyleyerek eşlik ederler.

Bilindiği gibi müzik, ezgi «melodi», tartım «Ritm» ve çokseslilik «armoni» gibi üç önemli öğeden oluşan bir sanattır. Ezgi, müziğin konuşan, insanlara birşeyler anlatan en belirgin yanıdır. Ezgi, mutlu bir esin ve imgenin şekillendirilmiş sonucudur. Ezgi, ancak imgeleme'nin, az veya çok bir tadımın ürünüdür. Ezgi, bilim ve sanatın sıkı kalıp ve kurallarına çoğu kez yabancı kalır. Onun için Türk halkının büyük çoğunluğu, bestecilik kural ve bilgilerinden tümüyle habersiz oldukları halde, sevimli, güzel ve içtenlik dolu ezgiler yaratmışlardır. Bu yüzden,

LAURENCE PICKEN

FOLK MUSICAL INSTRUMENTS
OF TURKEY

(TÜRK HALK MÜZİK ENSTRÜMANLARI)

Londra Oxford Üniversitesi Yayınları arasında Prof. Laurence Picken'in yazmış olduğu «Folk Musical Instruments of Turkey/Türkiye Halk Çalgıları» adlı kitap geçen ay İngiltere'de bastırılıp Londra, New York ve Toronto'da net olarak 38.50 sterlin (yaklaşık olarak 1.300.— TL)'e satışa çıkarılmıştır.

Eser büyük boy, ciltli, 725 sayfadır. İçinde Türk Halk Çalgılarına ait yüzlerce şema, fotoğraf, nota vardır. Kitap şu adresten fiyatı karşılığında edinilebilir:

Oxford Book,
37 Dover Street
LONDON W1X 4AH - ENGLAND

Türk halk müziğinin ezgisel yapısı ilginç bir özellik, saygın bir kişilik ve sağlam bir içerik taşıyor. Bildirimizin ana teması da budur:

TÜRK HALK MÜZİĞİNİN
EZGİSEL YAPISI

Acaba Türk halk müziğinin ezgisel yapısı, gerek makamsal divan müziği, gerekse majör ve minör sisteme dayalı Batı müziğinin ezgisel yapısından nasıl bir ayrıcalık gösteriyor? Binlerce halk türküsü ve oyun havası üzerinde yapılan incelemeler sonunda, oldukça belirgin yapısal öğeler saptanmıştır. Araştırma ve incelemeler daha da ilginç yanlar ortaya çıkaracaktır. Biz, aşırılığa kaçmadan, katılığa sapsmadan, incelemelerimizin sonuçlarını sunmaya çalışacağız.

Türk halk müziğinin ezgisel yapısının en önemli özelliklerinden biri, tüm yapıtların mutlaka ezginin yaratıldığı tonalitenin temel sesiyle bitmesi, ikincisi de, çoğunlukla bitişik, ya da küçük aralıklı seslerle örülmüş olmasıdır. Batı müziğinde, ister majör, isterse minör bir dizi yazılmış olsun, ezgi, tonik akorunu oluşturan seslerden her hangi birisi ile başlar ve biter. Oysa Türk halk müziğinde bir ezginin temel sesiyle bitmesine karşın, başlama sesi dizinin her hangi derecesi olabiliyor. Bunda, dörtlü armoni yöntemine göre, tonalitenin polifonik yapısının da büyük payı vardır. Ezgiler, en az dört, en çok onikili bir ses sınırı içinde geliştirilmişlerdir.

Ezgisel yapı bakımından Türk halk müziği şu özellikleri gösterir:

Her olayda olduğu gibi, Türk halk müziğinin ezgisel yapısında da az ayrıcalıklar, benzerlikler olacaktır elbet ama, bunlar ana kuralları değiştirmezler. Bu ayrıcalıklar dışında Türk halk müziği, ezgisel yapı bakımından şu belirgin tanımlamaları kapsar:

1 — Ezgilerin büyük bir çoğunluğu ince bir perde ile başlar. Bu perde temel sesin küçük veya büyük altıslısı, küçük veya büyük yedilisi, sekizlisi, dokuzlusu, onlusu, onbirli veya onikilisi olabilir. Yedilisi ve altıslısı ile başlayan ezgilerde bu iki aralık çevrilmiş durumda da kullanılabilir. Böyle hallerde ezgi, sanki bir alt ikili veya bir alt üçlü ile başlıyormuş gibi bir izlenim gösteriyor. Çanakkale, Allı gelin başını yol eder, Atlarını tepe tepe geldiler, Aşağıdan gelir aldırmadım ve daha nice türkülerde olduğu gibi. Alt ikilisi ile başlayan ezgi hemen temel sese geçer, sonra bir tam beşli, ya da bir küçük yedili atlamaşı yapar, ince perdelerde dolaşır ve sonunda temel sese ulaşır. Örnek : 1.

Alıyon-İhsaniye ALLI GELİN BAŞINI YOL EDER Örnek:1

Kelkit AŞAĞIDAN GELİR ALDIRMADIM Örnek:1

Çanakkale ÇANAKKALE Örnek:1

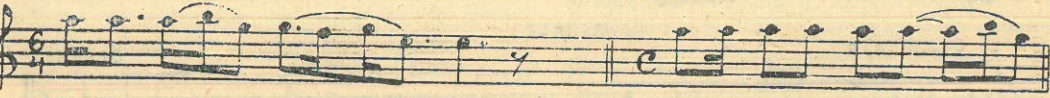
İnce perdelerde başlayan ezgilerin belirgin bir özelliği de, bir büyük veya küçük altılı, ya da bir tam dörtlü ile başlayan kısa bir çalgılı giriş bölümünün de bulunmasıdır. Ezginin ilk yarısı ince perdelerde dolaşır ve temel sesin üst dört-

lüsü ya da beşlisinde, ikinci yarısı ise, değişik derecelerde ve genellikle bitişik ses ya da küçük aralıklar halinde dolaştıktan sonra temel sese sona erer. «Akşam oldu gün dolaşmaz, Bağa vardım nar için, Ay bulutta bulutta» türkülerinde olduğu gibi. Örnek : 2 .

Tokat AKŞAM OLDU GÜN DOLAŞMAZ Örnek:2

Uşak AY BULUTTA BULUTTA Örnek:2

Temel sesin sekizlisi ile başlayan ezgilerin ilk yarısı beşlisinde, ikinci yarısı ise temel sesle sona erer. «A kızım sana, Atımı bağladım, Alaydım elini elime, Bülbülüm» türkülerinde olduğu gibi. Örnek: 3.

Temel sesin dokuzlusu ve daha ince perdeleri ile başlayan ezgiler gene ince seslerde dolaştıktan sonra ilk yarı üst dörtlü ya da sekizlisinde, ikinci yarı ise temel seste sona erer. «Papiri Halayı, ni halayı, Aydın türküsü, Şu dağlar ulu dağlar, Yörü bire Çiçek Dağı, Kıymet bilme» türkülerinde olduğu gibi. Örnek: 4.

II — Ezgi, temel sesin üst dörtlüsü veya başlısı ile başlar ve değişik özellikler gösterir: a — İlk yarı temel sesle biter. İkinci yarı bir büyük altılı, ya da büyük yedili ile başlar ve ge-

ne temel sesle sona erer. «Bahçeye biber ekdim. Bir ateş ver sigaramı yakayım» türkülerinde olduğu gibi. Örnek: 5

b — Ezgi temel sesin dörtlüsü ile başlar ve hemen beşlisine geçerek uzun bir süre bu derecede üzerinde kalır. İlk yarı üçlüsünde, yani güç- lüsünde, ikinci yarı ise temel seste karar kılar. «Allıda yemenim» türküsünde olduğu gibi. Örnek: 6

AŞIK SEFİL ALİ

Yazan : Cahit ÖZTELLİ

Elli altmış yıl önce aydın bir kişi tarafından otuz ünlü Alevî ve Bektaşî tekkesi dolaşarak cönklerden derlenmiş iki defter elime geçti. Çok temiz bir yazı ile kaleme alınmıştır. Özellikle on dokuzuncu yüzyıl ozanlarını içermiş.

Bu mecmualarda adlarını tanımadığımız ozanlar yanında tanıyıp da yaşantılarını iyi bilmediğimiz ozanlar da var. Dolaşılan ve şiirlerin kopya edildiği yerler özellikle Orta Anadolu'dur. Bura tekkelerinde görülen cönklerden kopyalar yapılmış. Ben, zaman elverdikçe bu güne değin gizli kalmış ozanları ve tanıdıklarımızın bilinmeyen yanlarını vermeye çalışacağım.

**

Ondokuzuncu yüzyılın tanımadığımız ozanlarından birisi de, şiirlerinde ad olarak « Ali, Sefil Ali »yi kullanan ozandır. Bir şiirinde şu tarihi veriyor:

Şu dünya bozuldu, cihan karıştı
Bunca mahlûk hep birbirine düştü
Sene bin'ki yüz yetmiş üç'er işti
Daha bu ALİ'nin dostu gelmedi

Yine başka bir şiirinde de :

Bin iki yüz yetmiş yedi bu sene
Acar mı, eski mi, kelâm sor, Fakı
Yarın mahşer günü isteriz yine
Tükenmez deryada cevahir, Fakı

Böylece verdiği yıllara (1856 ve 1860) göre Ali 19. yüzyılın birinci yarısında doğmuştur. Bu tarihlere göre Ali 19. yüzyılın karışık, bozuk siyasal ve iktisadi çalkantılı yıllarını yaşamıştır. Özellikle Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra Bektaşî tekkelerinin kapatılması, dedelerin öldürülmesi, sürülmesi olaylarını görmüştür. Aşağıdaki koşmayı bu acı ile söylemiştir:

Sabâ mülkünden de sökün edelim
Kılavuz edelim merd-i merdânı
İnşallah Hicaz'dan çekem askeri
Onda feth edeyim Firengistanı

Kâfir beylerinin ömrün sökeyim
Yezid'in burc-u kalesin yıkayım
Kelleler keseyim, kanlar dökeyim
İrmak gibi akıdayım al kanı

Medîne'de yüz süreyim zatlara
Nâmeler gönderem koç yiğitlere

İbrişim torba takıram atlara
Kız(ı) Alma'da giyem kızıl kaftanı (1)

Fetehnâ suresin okurum zatı (2)
Lâ fetâ illâ Ali'nin de medhi (3)
Bize müyesserdir bize ol fetih
Çün alayım hem taht-ı Süleyman'ı

Ayın, lem, ye ile bile gelelim (4)
Sahib-zaman ile gaza kılalım
Hakk'ın emri ile bile duralım
ALİ gözler emri Hak'tan fermanı

Bir nefesinde de 1857 yıllarında Hacı Bektaş Tekkesi'nde postnişin olan Seyyit Feyzullah Efendi'den söz ediyor. Şöyle :

Mürsel göbeğinden Seyyit Feyzullah
Seyr-i seyirdir bu elhamdü-lillah (5)
ALİ her nutkuna dedi eyvallah
Emrine mugayir gidene lânet

Ali için basılı eserlerde bir şey bulamadık. Yalnız Vasfi Mahir Kocatürk'ün Tekke Şiiri Antolojisi'nde (s. 531) Derviş Ali adında bir ozandan şöyle söz ediliyor: «Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında yaşamış alevî - bektaşî şairlerindendir. Yazma dergilerde şiirlerine rastlanmaktadır». Bu görüş tahmin olup yine de iyidir. Bu ozanın bizim verdiğimiz Ali olması mümkündür. Şurasını da hatırlatalım ki, on yedi ve on sekizinci yüzyıllarda da üç dört kadar bu adı taşıyan ozan vardır. Bizim verdiğimiz tarihler kesin olarak karışıklığı önlemektedir.

Şimdilik Ali'nin bir şiirini vererek sözü kesmek isteriz. Bu uzun, destan niteliğindeki şiir yukarıda söylediğimiz tekke kapatılması ve Bektaşilere yapılan zulüm ve baskı dolayısıyla duyulan acı ile söylenmiştir. Bir şeylerin olması, bir değişme, bir kurtarıcının gelmesinin beklenmesi, öteki ozanlarda da var. Bu konuda «Bektaşî Gülleri» eserimizde yeterince bilgi verilmiştir (S. 199). Ayrıca Ali için de ilk bilgi verilmiştir.

Kible tarafından bir yeşil sancak
Seksen bir er ile Şam'a gelecek
Çıkup minareden selâ verincek
Şay olup da cümle âlem duyacak (6)

Kâbe-i Beytullah'ın yolun açar
Sivas'ın kalada çok kanlar saçar
Vezirler mansıbın terk eder kaçar
Öğlen vakti Kayseri'yi alacak

FİKRET OTYAM'IN SERGİSİ
F. OTYAM'IN SERGİSİ

Geçen ayın başında, Ankara'da Türk-Alman Kültür Derneği salonunda Fikret Otyam'ın 9. Fotoğraf ve 1. Resim Sergisi bir arada açıldı. Halk yaşayışını ve giyim kuşamını objektifiyle yakalayan ve fırçasıyla çizen Otyam, sergisi ve çalışmaları hakkında şunları söylemiştir:

— Resim ve fotoğraflarını sergileyerek tanıtmak istediğim Beritan aşiretinin İnsanları, kış aylarında Urfa ve Diyarbakır yöresinde konaklar. Baharda Bingöl ve Şerafettin dağlarına göçerler. Sekiz gün kaldım aralarında. Gördüm ki, Beritanlılar toprak istiyor, ürünlerinin değerlendirilmesini istiyor, devletin tanıdığı olanaklardan yararlanmak istiyor. Bu konuyu gazetemde yazdığımдан bu yana dört ay geçti. Şimdi bu sergiyle de sorunlara yeniden dikkati çekmek istiyorum.

yorum. Eldeki olanaklarla ancak bu kadarını gözler önüne serabiliyorum.

Sergiyi Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ve eşi Emel Korutürk açmıştır. Sergi'de Otyam'ın çektiği fotoğraflar yanında son defa yaptığı dokuz tablo da yer almıştır.

T.F.A.

Hacı Bektaş Veli'de bir gece mihman
Mehdi ismi çağrıldı Şahım Dehman (7)
Emeksiz sofuya kes, deyü ferman
Allah kalemiyle yazup salacak

Kuşlukta uğrattı Engürü'ye yolu (8)
İsmi çağırtı İzmit'de Ali
Figana koyuldu İstanbul ili
Yedi kere şu dünya ırgalanacak

Arşdaki melekler hep seyre çıkar
Ay ile gün ondan nikabın çeker
Kâfirin burcunu, kalesin yıkar
Acem Şahı onda karşı gelecek

Hak bilmez âsiler deryaya kaçar
Hak'tan Tüfan olur deryaya saçar
Gâh yerde yürür, gâhi gökte uçar
Yetmiş gün Urum'a kılıç çalacak

Ali, yeşil sancaklar parlar meydanda
Ali Veli - yullah okunur günde
Ehl-i muhib olan derilir onda
Mümin olan şaz olup da gülecek

Şeriata geldi doğru düzecek
Kâfirlerin icadını bozacak
Mağrip ilen maşırı da gezecek
Üç kere dünyayı hem dolanacak

Yeniden kuracak erkânı, yolu
Yolu bâtil eden Şeytan'ın kulu
Bunda gafil olma hey Sefil ALİ
Vallah-il'azim ki böyle olacak

1) Kızıl Alma : Türklerde fethedilecek son ülke için ülkü. Bu ülke kimi zaman Kostantaniye, kimi zaman Viyana, Roma olmuştur.

2) Fetehnâ suresi : Kur'an'da fetih ile ilgili sure.

3) Lâ fetâ illâ Ali : Peygamber'in Ali için söylediği «Ali gibi yiğit, Zülfikâr gibi kılıç olmaz» sözünün birinci bölümü.

4) Ayın lem ye : Arap alfabesinin bu harfleri Ali'yi bildirir.

5) Seyr-i Seyir : Hayal âleminde gezinti anlamında kullanılmış.

6) Şay olmak : Şayi olmak, yayılmak, duyulmak.

7) Mehdi : On ikinci İmam. Kurtarıcı olarak son anlarda gelecek, diye beklenir. Şah Dehman: Safavi Devletinin ikinci şahı Tahmasb, Alevilerce böyle anılır. Mehdi olarak gelecek, diyor.

8) Engürü : Ankaranın eski adı.

TÜRK DÜĞÜN VE GELENEKLERİ AVRUPA'DA

Yazan : İhsan HINÇER

Değerli etnolog Sabiha Tansuğ, Belçika'da ve diğer Avrupa ülkelerinde açmış olduğu sergilerde yer alan Gelin Çehiz Odası'nda sunulan eşyaları arasında...

Haziran 1975 ayında Belçika'da Liege şehrinde «Avrupa Uluslarında Evlilik Gelenekleri» konulu Uluslararası bir kongre toplanmış, dergimiz de bu toplantıya davet olunmuştur.

UNESCO'nun da işbirliği ile gerçekleşen kongreye Sabiha Tansuğ, Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile katılmış, hem bir tebliğ sunmuş, hem de çeşitli şehirlerde ilgi ile karşılanan, Türk maskelerini, gelenek ve giyim kuşamlarını tanıtan sergiler açmış, büyük yankılar uyanmasına katkıda bulunmuştur.

Bu arada Avrupa Konseyi, UNESCO ve Uluslararası Etnografi Kurumu, Avrupa Ülkeleri halk geleneklerini tanıtmak amacıyla kongre ile ilgili «Halk Yaşantısında Aşk ve Evlilik» konulu sergiler düzenlemiştir. Sergiler, Belçika'nın Anvers, Liège ve Binche kentlerinde açılmıştır.

Anvers ve Liège'de evlilik âdetleri halk sanatı örnekleri sergilenmiştir. Halk sanatları uzmanımız Sabiha Tansuğ'un koleksiyonu ve çalışmaları da Türk pavyonunda yer almıştır. Özellikle Anvers'te büyük başarı kazanan Türk Pavyonundaki «Çeyiz Odası» «Kına Gelenegi» «Türk Hamamı», «Türk Kahvesi», «Düğün Sofrası» vitrinleri, ziyaretçiler tarafından takdir ve ilgi ile izlenmiştir. Halk giysilerimiz, cansız mankenler üzerinde bütün zenginlikleriyle yansıtılmıştır.

Binche şehrinde «Avrupa Geleneklerinde Maske» teması çerçevesinde toplum hayatının göreneklerinde ve özellikle düğün şenliklerinde kullanılan gelen hayvan veya sosyal ve etnik tipleri canlandıran «maske» ve kıyafetler sergilenmiştir. Bu sergi malzemeleri, dünyada ilk kez kurulan «Maske Müzesi» ne armağan edilmiş-

tir. «Çatal Adam», «Fasulye Dişli Adam» gibi örneklerle Türkiye'nin de bu müzede ebedi bir köşesi olmuştur. Bn. Tansuğ «Maske» çalışmalarını Manisa'nın Yund Dağındaki köylerde tamamlamış, bir özetini dergimizin 310. Mayıs 1975 T. li sayısında yayınlamıştı. Bn. Tansuğ, köy düğünleri ve bayramlarda kullanılan kıyafet ve maskeleri bilimsel bir çerçevede incelemiş ve 6 mask hazırlamıştı.

Anılan 3 sergi ile Avrupa ve Doğu Avrupa ülkeleri, aşk ve evlilik gelenek ve göreneklerinin kaynağı ve gelişmesi bakımından evliliğin derin ve toplumsal anlamını ortaya koymuşlardır.

Bokrijk Açık Hava Müzesinde «Aşk ve evlilik» konusu «Düğün şenlikleri» gösterilerinde uygulanmıştır. 23-24 Ağustos tarihinde bütün izleyicilerin de katıldığı tipik bir «Türk Düğünü» canlandırılmıştır.

Sergiler dolayısıyla «Aşk ve Evlilik» isimli İngilizce, Fransızca, Almanca bir katalog basılmış; radyo, televizyon programlarında tanıtıcı yayınlar yapılmıştır.

Sergi, ekim ayında, Hollanda'nın Rotterdam

Sabiha Tansuğ'un Sergisi için Rotterdam Müzesi'nin bastırıldığı katalogun kapağı

Bize gelen KİTAPLAR

● Turizm ve Tanıtma Bakanlığı : «EVLİYA ÇELEBİ». İçindekiler, Evliya Çelebi'nin biyografisi, Sergüzeşt merakı, Seyahatleri, Seyahatnamesi, Babasının öğütleri, Bir eşkiya hikâyesi, Bitlis, Trabzon, Edirne, Melek Ahmet Paşa, Bir ayaklanma, Kâğıthane Mesiresi, İp cambazları, Bir vezir mutfağı ve diğer olaylar ile Sofya'da Debeğoğlu Vak'ası, Eserde minyatürler ve resimler de yer almıştır. Türkçe baskısından başka Almanca, Fransızca ve İngilizceleri de basılmıştır. 14 X 21 cm. boyunda, 84 sayfa.

● Cemal Kutay : «ÖRTÜLÜ TARİHİMİZ». I. cilt. Türk Tarihine ışık tutan bu eserde Sohbet, Ebedî kürsüler, Geçmiş zaman olur ki, Libya'ya ait hâtıralar - çehreler - belgeler, Noktalar, Kapalı perdeler aralanınca, Siyasi bir cinayetin ibret mirası, Maneviyat pınarından damlalar, Ey Türk uyan, Karaltıları aydınlatan anılar, 1925-1950 arasına ait belgeler. İsteme adresi: P.K. 34, Kadıköy - İstanbul. Kitapçılarda satılmaz. Sadece abonelere ve isteyenlere gönderilir. 14 X 20 cm boyunda, 616 sayfa, 50 lira.

● Cemal Kutay : «ÖRTÜLÜ TARİHİMİZ». II. cilt. Tarihimizin derinliklerine açıklık getiren eser. Sohbet, Uzaklardan sesler, Sırça köşkün penceresi, Bakir hâtıralar - mâzi rüzgârları, Vur, fakat dinle, Çehreler - belgeler, Rapor, Gönülden bir sesleniş, Maneviyat pınarından, Tarih nasıl konuşur, Açık mektup kavgası, Uzaklardan yakın sesler, 1730 un sekiz İstanbul günü, Bâkir hakikatler bölümleri yer almaktadır. İsteme adresi: P.K. 34, Kadıköy - İstanbul. Kitapçılarda satılmaz. Sadece isteyenlere gönderilir. 14 X 20 cm boyunda, 640 sayfa (617. sf. dan 1256. sf. ya kadar), 50 lira (2 cilt bir arada 100 lira).

kentine götürülerek, orada da teşhir edilmeye başlanmıştır. Aralık sonuna kadar devam edecektir.

Sabiha Tansuğ'un Rotterdam'daki sergisinde başlıca şu köşeler yer almaktadır :

«Gelin odası çehizi», «Allı gelin pullu gelin», «Kepez başlıkla baba evinden kccaya giden gelin», «Gelin hamamı», «Eski Germeyanlar ve İsfendiyaroğullarında gelin», «Kına gecesi» ve «Kozak yaylasında düğün sofrası.»

KARŞIT ANLAMLI ATASÖZLERİNDEN ÖRNEKLER

Derleyen : Ali Esat BOZYİĞİT

Yaşam sırasında olaylar, insanlar üzerinde türlü etkiler yapar. Bu etkiler sonucu duruma göre insanların dünya görüşleri, gerçekleri anlayış şekilleri de zaman zaman değişiklik gösterir. Yüzyıllardan beri süregelen halk felsefesi, bu sayısız ve türlü olaylar karşısında duyulanları, gözlem ve denemeleri birer cümlecik sözlerle dile getirmiştir. Birer hüküm de getiren bu özlü sözlere Atasözleri diyoruz. Olaylar karşısında görüş ve düşüncelerin ortak yanlarını belirten bu Atasözlerinin birbirlerine karşıt görünenleri de çoktur. İşte burada şöylece derlediğimiz karşıt anlamlı Atasözlerinden örnekler sıralamak istiyoruz. Bunlar arasına ozanlarımızın konuyla ilgili dörtlüklerini de serpiştirdik. Okuyunca siz de hak vereceksiniz : «Bu ne perhiz, bu ne turşu.»

DOSTLUK

Sadık dost akrabadan yeğdir.
Güvenme dostuna, saman doldurur postuna.

DOĞRULUK

Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.
Eğri otur, doğru söyle.

Eğer âkil isen dinle bu pendî
Kendine edersin hiyleyi, fendi
İğri otur, doğru söyle efendi
Boş torbaya gelmez kolon demişler.

MİK'ATI

İYİLİK

İyilik eden, iyilik bulur.
Kime iyilik ettiysen ondan sakın.

MERHAMET

Merhamet imandan gelir.
Merhametten maraz gelir.

Yılanı küçükken ez, büyütme ha
Büyütürsen olur başına belâ
Düşmana merhamet eyleme asla
Merhametten doğan maraz olur.

MESTİ

UTANMA

Ar insana, kâr hayvana yakışır.
Ar eden kâr etmez.

Dost ile düşmanı farket, zâr etme
Varı yok farzetme, yoğu var etme

İt sürü de buçuk kazan âr etme
Ar eden kâr etmez ekser demişler.

YESARİ

ÖFKE

Öfkeyle kalkan ziyanla oturur.
Öfke baldan tatlıdır.

Bir sözü söylerken teakkul eyle
Başla arasını tecahül eyle
Şeytan iğrasına tahammül eyle
Öfke baldan tatlıdır ziyan olur.

İHRAKİ

İNTİKAM

Adûdan intikam almak gibi dünyada kâm ol-
maz.

Af gibi adûdan intikam olmaz.

EMANET

Emanet eşeğin yuları gevşek olur.
Emanete hıyanet olmaz.

Tuz etmek bilmezsin kılıcın çalma
Sakın emanete etme hıyanet

SEYRANİ

ORTAKLIK

Nerde birlik, orda dirlik.
Ortaklık öküzden, başka buzağı yeğdir.

Ortaklık eyleme kimseyle her hal
Ortaklık ineği sat buzağı al
İşin sarpa sarsa eyleme ihmal
Dokuzu ver, onu kurtar demişler.

HAVAYİ

ZİYARET

Gözden irak olan, gönülden de irak olur.
Sıkça varma dostuna, kalksın ayak üstüne.

Sümmani ah edip sararıp solma
Gelen Tanrıdandır kimseden bilme
Sevilen bir yere çok gidip gelme
Kesilir muhabbet itibar olmaz.

SÜMMANİ

MİSAFİR

Misafir üç gün misafirdir.
Misafir kısmetiyle gelir.

KOMŞU

Komşu ipiyle kuyuya inilmez.
Komşu komşuya lâzım olur.

ALİŞ - VERİŞ

Adamın iyisi alış - verişte belli olur.
Dostluk başka alış - veriş başkadır.

BORÇ

Borç yiğidin kamçısıdır.
Borçlu ölmez ama benzi sarı olur.

Mert isen borç etme esbabın kayır
Borçlunu yakandan tatlılıkla ır
Muhabet kapısı yılan ağızıdır
Borçlu ölmez amma benzi saz olur.

MESTİ

KAVGA

Kavganın iyisi olmaz.
Kavgasız ev, çalgısız düğüne benzer.

YANILMA

İnsan olan bir kere yanılır.
İnsan, yanılmakla âlim olur.

MİRAS

Ölüm hak, miras helaldir.
Ata malı mal olmaz, kendin kazanmak gerek.

ANA - KIZ

Ananın bahtı kızınadır.
Ana kızına taht kurmuş, baht kuramamış.

KADIN

Kardeş bulunmaz, karı bulunur.
Kardeşten karın yakın.

KOCA

Avradı eri saklar, peyniri deri.
Avradı ar zapteder, er zaptetmez.
Koca olsun da cüce olsun.
Koca iyi birşey olsa, adını gonca korlardı.

KARDEŞ

Kanlım olsun da kardeşim olsun.
Sen dost kazan, düşmanı anan da doğurur.

BABA ÖĞÜDÜ

Baba bilgisi ile adam, adam olmaz.
Baba nasihatı tutmayan, pişman olur.

EDEPSİZ

Edepsiz, karşısındakini edepsiz eder.
Edepli edebi edepsizden öğrenir.

GÜZEL

Gönül kimi severse, güzel odur.
Güzeli herkes sever.

AĞLAMAK

Ağlamayan çocuğa meme vermezler.
Ağlama fayda vermez.

SUSMAK

Söz gümüşe, sükût altındır.
Sükût, ikrardan gelir.

ACI SÖZ

Acı söz insanı dininden çıkarır.
Dost acı söyler.

Arzeye bu pendî kendi özüne
Dost addetme her güleni yüzüne
İncinme dostunun doğru sözüne
Doğru söz insana batar demişler.

LEVNİ

ÇOKLUK

Nerde hareket, orda bereket.
Nerde çokluk, orda b...

SON

Son gülen iyi güler.
Sona kalan dona kalır.

AKIL

Akıl akıldan üstündür.
Akılları pazara çıkarmışlar, herkes yine ken-
di aklını beğenmiş, almış.

İLİM

İlim, bir noktadan ibarettir.
İlim, deryadır.

GÜZELLİK - OLGUNLUK

Cemal gider ama kemal seninle kalır.
Cemal gösterir kemali.

BİLGİ

Bilen ile bilmeyen bir olmaz.
Çok bilen çok yanılır.

DİN

Bir şey akla mantığa uyarsa, dindir.
Din, akli değil, naklidir.

ÖLÜM

Ölüm gelmiş başa, baş ağrısı bahane.
Sebepsiz ölüm olmaz.

KIZ, ERKEK İLİŞKİLERİ, NİŞAN VE DÜĞÜN

— I —

Yazan : Haşım Şekip IŞIK

KISMET

Kismet gökten zembille inmez.
Kismetinde ne varsa, kaşığında o çıkar.

BAŞ - AYAK

Baş nereye giderse, ayak da oraya gider.
Başı ile giden gelmez, ayağı ile giden gelir.

MAL

Mal, canın yongasıdır.
Başa gelen mala gelsin.

BUGÜN - YARIN

Bugün buldum bugün yerim, yarına Allah kerim.
Bugünün yarını var, yarının bir başka günü var.

SABAH

Akşamın işini sabaha koma.
Sabah ola hayr ola.

Uzun sanı sanıp düşme ah, vaha
Akşamki işini koma sabaha
Her işinde tevekkül et Allaha
Gün doğmadan doğar neler demişler.

YESARİ

DEMİR

Demir ıslanmaz, deli uslanmaz.
Demir nemden, insan gamdan çürür.

AT - AVRAT

Atta, avratla uğur vardır.
At ile avrat yiğidin bahtına.

ÇOK GEZEN

Çok yaşayan bilmez, çok gezen bilir.
Çok gezen tavuk ayağında pis getirir.

Evelâ oturup işi sezmeli

Alim olan okumalı yazmalı

Çokca oturmalı, azca gezmeli

B.. getirir çokca gezen demişler.

REFİKİ

BEKÂRLIK

Bekârlık sultanlıktır.
Bekârın parasını it yer, yakasını bit.

YERE BAKAN

Ağacın meyvası olunca başını aşağı salar.
Adamın yere bakanından kork.
Gelmesin der isen başına belâ
Yanına varınca dinle bir sadâ
İki şeyden hazar eyle daima

Yere bakan, yavaş akan demişler.

REFİKİ

AKAR SU

Akar su pislik tutmaz.
Akar suya inanma, el oğluna dayanma.

AZ SU

Taşıma suyla değirmen dönmez.
Damlaya damlaya göl olur.

Görmek ister isen cihanda rahat
Çalış durma kazan etme sefahat
Damlayı damlaları göl olur elbet
Dert ü bela bile az az olur.

MESTİ

AK GİYSİ

Ak libas tez kirlenir.
Ak esvap leke tutmaz.

BİT

İtle yatan bitle kalkar.
Pire itte, bit yiğitte bulunur.

HORUZ

Horoz çok olan yerde sabah tez olur.
Horozu çok olan köyün sabahı geç olur.

ŞAHİN

Şahin ile deve avlanmaz.
Şahin küçüktür ama, koca turnayı havadan indirir.

Hal ehli olanın yüzü yerededir,
Kibr u gurur can gözüne perdedir
Akıl yaşta değil belki serdedir
Şahin küçük, turna avlar demişler.

MEVCİ

ERKEK ARSLAN

Erkek arslan arslan da, dişi arslan arslan değil mi?
Erkek arslan dışısından kuvvet alır.

KORKULU DÜŞ

Korkulu düş görmektense uyanık yatmak hayırlıdır.
Korkulu düşün sonu hayırlı olur.

GÖLGESİZ AĞAÇ

Kavak ağacının ne meyvesi olur, ne gölgesi.
Meyvesiz ağaç olur ama, gölgesiz ağaç olmaz.

Trakya köylerinde kız ile erkeğin birbirlerini görüp anlaşmaları, Anadolu'ya oranla daha kolaydır. Bu yönden Trakya köyleri daha özgürce davranır. Genç kız ve erkekler birbirlerini çeşitli nedenlerle daha sık görürler. Özellikle aynı köyden oldukları zaman bu daha da kolay olmaktadır. Bir bayram eğlencesi, köye aşırıdan gelen bir konuğa düzenlenmiş eğlenceler, düğün ve gündöndü, mısır döğmek, toplamak için düzenlenen eğlenceler köy kız ve delikanlılarının görüşüp tanışmalarında en güzel ortamdır. Köy eğlencelerinin baş çalgısı dare (tef) dir. Düğün dışı tüm eğlenceler dare çalınarak yapılır ve kızlar çalar. Eğlencelere katılan tüm köy kızlarının tef çalmaları bir gelenektir. Çünkü her genç kızın bir yavuklusu bulunur ve ona da söyleceklerini (manî ile söylenir) teflerle dile getirmesi bir koşuldur. Bu manîlerle genç kız tüm isteklerini dile getirip yavuklusuna sorular sorabilir. Karşısındaki yavuklusu da kaş - göz işaretleriyle ona cevaplar verir.

Köprüden geçerken

Selâm verdim şaşkına

Mektubu almıyorsan

Söyle Allah aşkına

Yaz yarım mektupları

Koy kibrit kutusuna

Bizim yoldan geçerken

At evin arkasına

Elektrik pilinden

Bıktım âlem dilinden

Aç gözünü al yarım

Gidiyorum elinden

Bütün bunlara karşın köylü kız, yine de çevresinin baskısı altındadır. Köylerde herkes birbirini tanır. Köylü kızın oldukça boş zamanı vardır. Bu boş zamanı kendisine çeyiz hazırlamakla değerlendirir. Çok çeyizi olmak övünç verici bir durumdur. Genç kızlar eğlenceler dışında yavuklularını en uygun şekilde çeşme başlarında görürler. Kışın güzel havalarda, bahar ve yaz aylarında, akşam üzerleri, testisini kapan genç köy kızları su doldurmak nedeniyle köy çeşmelerine koşarlar. Gerçek amaç yavuklularını görmektir. Fırsat bulunursa konuşmak - görüşmektir. Gençler de bunu bilirler. Akşam üzeri

olunca köy çeşmeleri bir sevda köşesi olur. Yaşlılar da bunun farkındadır ya pek aldırış etmezler.

Çeşmeye yalak olsam

İçine batacak olsam

Kara gözlü yarımın

Beline bıçak olsam

Çeşme başında kızlar

Ellerinde sakızlar

Sana yakışmaz yarım

Yolda konuşan kızlar

Çeşme başında yılan

Yılan boynuma dolan

Benim sevdiğim yarım

Beyaz gömleklî o(ğ)lan

Genç kız ve oğlan, birbirlerini bu kadardan fazla tanıyamazlar. Nişanlandıktan sonra gecele-gizli gizli buluşup konuşurlar.

KIZ İSTEME

Son yıllarda köy kızları çoğunluk şehire gelin gitmeyi arzulamaktadırlar. Çünkü köy kızının yıllar yılı köy işlerinden bıkip usandığı ve ömrünün geri kalan kısmını rahat bir şekilde geçirme isteği bunda önemli rol oynar. Buna rağmen yine de evlenmeler köy içinde ya da köyden köye olur.

Kız seçiminde oğlanın oyu da söz konusudur. Ağırılık bu oy üzerinde olmak üzere istenecek kız saptandıktan sonra sıra kızı istemeye gelir. Dünürçüler bir pazartesi ya da cuma günü kız evine giderler. Gidenler genellikle oğlanın yakın akrabalarıdır. Daha önceden dünürçülerin geleceği haberci kadınlar tarafından kız evine duyurulur. O gece kızın babası kahveye çıkmaz görüncülerini bekler.

Görücüler gelir, erkekler ve kadınlar ayrı ayrı odalara alınır. Hal hatır sorulduktan sonra erkekler odasında dünür gidenlerden yaşlı birisi söze başlar ve konuya girer. Bir taraftan da kadınlar tarafında da dünür giden yaşlı bir kadın konuyu açarak tartışılmaya başlanır. Sonunda erkekler odasındaki yaşlı dünürçü «Allah'ın emri Peygamber'in kavli ile» kızı ister. Eğer kız evinin gelen dünürçülere kızlarını vermiye niyetleri varsa «düşünelim» derler. Eğer yoksa, karşı ta-

rafı incitmeyecek şekilde türlü nedenler ileri sürerek dünürlerini geri çevirirler.

Dünürler «düşünelim» cevabını alınca bir hafta sonra tekrar gelirler. Bu kez kız babası şöyle konuşur: «Akrabalarımıza danışalım, onların fikirlerini alalım, kısmetse olur.»

Dünürler üçüncü kez gittiklerinde. Kız tarafı isteklerini bir kâğıda yazar ve dünürlerine verir. Oğlan evi bu istekleri yerine getirebilecekse kız evine «tamam, olur» diye haber gönderir. Böylece söz kesilmiş olur.

Kız evinin istekleri genellikle şöyledir:

Belli bir oranda para, yirmi metreden az olmamak üzere divitin, yirmi metreden az olmamak üzere ketenli, elli kg. yapağı ve elli kg. dan az olmamak üzere pamuk istenir (1). Bu istekler baba hakkı olarak yapılır, fakat kız için kullanılır. Ancak para hak olarak saklanır.

NIŞAN

Dere boyları tavşan
Akşam oluyor akşam
Yazık sevdiyim yazık
Koyamadık bir nişan

Kına yakarım kına
Sana diyorum sana
Nişan olmadan yarım
Karışamazsın bana

Geminin ambarında
Mum yanar şamdanında
Yarla nişan yapaca(ğı)z
Ramazan bayramında

Nişandan bir gün önce, kız evi oğlan evine bir sini baklava gönderir. Oğlan evi de bu baklavayı köydeki ev sayısına bölerek okuyucu kadına verip dağıttırır. Daha sonra gönderilen baklavanın karşılığında kız evine yemiş (leblebi, şeker, fıstık, iğde) gönderir. Kız evi de gelen bu yemışleri okuyucu kadına vererek dağıttırır. Okuyucu kadın kız ve oğlan evi tarafından ayrı ayrı dağıtılan yemiş ve baklavayı dağıtırken bir taraftan da köylüyü nişana çağırır. Gerçekte bu yemiş ve baklavalardan dağıtılmasının tek amacı köylüyü nişana çağırmaaktır. Bu arada nişan gecesini günü iki taraf ta birbirlerine armağanlar gönderir. Bu armağanlar listesine kız ve oğlan evinin hala, teyze, amca, dayı, yenge, yeğen, kardeş, ana ve babaları da girmektedir. Armağanlar, her kişinin tüm iç çamaşırlarına, ek olarak gömlek, çorap, mendil ve terliği de içerecek kadar zengindir.

Gönderilen armağanları, oğlanın yengeler-

rinden biri kız evine, kızın yengelerinden biri de oğlan evine getirerek teslim eder. Akşam olunca davetliler önce oğlan evine giderler. Orada, gönderilen kız tarafının armağanlarını gördükten sonra topluca kız evine gidilir. Her iki taraf ta gönderilen armağanları ortalığa asarak çağırılanların kolayca görmesini sağlarlar. Nişan takılırken söz kesiminde kararlaştırılmış yüzük, küpe, altın cinsinden armağanlar kızı takılır. Sonra yaşlılar kahveye çıkarlar. Gençler arasında eğlenirler. Eğer nişan çalgısız oluyorsa kızlar dare çalar manî söylerler. Gece yapılan her eğlencede olduğu gibi nişanda da erkekler yavuklularına lamba (el feneri) sıkarak anlaşmaya, görüşüp konuşmaya çalışırlar. Lamba sıkmak Trakya'da yaygın bir gelenektir.

Elektrik pilini

Bitmez mi sandın yarım

Aşırıdan geleni

Gitmez mi sandın yarım

Elektrik çakmayın

Pilinizi yakmayın

Bizden size fayda yok

Hiç boşuma bakmayın.

Nişandan sonra ilişkiler çoğalır, gidip gelmeler daha da artar. Bayramlarda ve özel günlerde karşılıklı olarak yine armağanlar gönderilir. Armağanların amacı iki tarafın birbirine olan bağlılığını kanıtlamaktır. Gönderilenler ne kadar çok ve sık olursa taraflar birbirlerini o kadar onurlandırmış olurlar.

Düğün gününü tespit etmek isteyen oğlan evi, yine özel armağanlar götürerek düğün isteğinde bulunur. Armağanların gittiği gece düğün tarihi kararlaştırılır. Düğünler genellikle sonbaharda, harmansonu yapılır. Çünkü harmansonunda köylü tüm işini bitirmiştir ve cebi de doludur. Gün tespit edildikten sonra düğüne bir hafta kala «urba kesimi» için kasabaya gidilir.

Urba kesimine gelinin ve güveyin yakın akrabaları giderler. Gelinle güveyi de alırlar. Bu alışveriş gerçekte yeni kurulacak yuvanın tüm eşyalarını tamamlamak içindir. Ne var ki yine de gelin ve güveyin yakınlarına da armağanlar alınmadan edilemez. Gelinin gelinlik urbasıyla birlikte onlar da ödüllendirilir. Bu alış - veriş bir gün akşama dek sürer. Güvey, öğle yemeğine tüm urba - kesimcileri bir lokantaya götürüp ka-

1. Doluştığımız köylerde verdiğimiz bu rakamların altında bir isteğe rastlamadığımız için en az olarak bu rakamları verdik.

rınlarını doyurur. Daha sonra bir tatlıcıya gidilerek ağız tatlandırılır ve dinlenilir.

Urba kesimi bitince hep birlikte köye döner. Alınan eşyalar oğlan evine serilir. Köylü toplanır, alınan her şeyi bir bir inceler. Kızlar tef çalarak bu sergi önünde eğlence yaparlar.

DÜĞÜN

Düğünden bir gün önce, köy kahvesine lokum getirilerek erkekler düğüne davet edilir. Sıra ev ev köyün çağırılmasına gelir. Oğlan evi, kız evine kırmızı basma, bir tane kırmızı gireb, gergef teli, toparlak şeker (nohut şekeri), fıstık ve iğde gönderir. Kız evi de bunları okucu (okuyucu) kadına verir. Okuyucu kadın bu yiyecekleri bir sepete koyup kırmızı basma ile sarar gergef telleri ile de güzelce süsler. Ev ev dolaşıp elindeki süslü sepetin içindekileri dağıtarak düğüne çağırı yapar. Düğüne çağırılan her ev okucuya bir tas un verir. Unlar okucunun bahşışidir. İsteyen buğday, arpa, yumurta da verebilir. Çağırı tek o köyün içinde yapılmaz, gerekli görüldüğünde çevre köylerin de kahvelerine çağırılar gönderilerek düğüne beklenirler. Tüm hazırlıklar tamamlandıktan sonra şehirden çalgı tutmak için birkaç genç gider. Yasalara karşı oldukça saygılıdır köylü. Bu nedenle düğünden birkaç gün önce resmi nikâhını yaptırır. Düğün için iki tür çalgı tutulur. Birincisi iki zurna bir davuldan oluşan çalgı. Diğeri ise bir cümbüş, bir keman, bir klânet ve bir darbukadan oluşan ince çalgıdır. Yoksul aileler tek davul - zurna cinsi çalgıyı tutmakla yetinir. Zengin bir aile iki tür çalgıyı da tutmak zorundadır. Son yıllarda bazı zengin köy düğünlerinin şehirde salon tutarak cazlı düğün yapmaları moda olmuştur. Bu özentî, köy törelerinin yok olmasında bugün en büyük etkidir.

Çeyiz Serme - Çeyiz Görme

Çeyiz, düğün olacağı haftanın perşembe günü serilir. Çeyiz, kız çocuğu için küçük yaşlarda hazırlanmaya başlar ve düğüne dek sürer. «Kız beşikte çeyiz sandıkta» atasözü her köylünün gerçekleştirmek istediği bir kural şeklini almıştır. Çeyizi zengin olan kız iyi yetiştirilmiş sayılır. Bu genç kız için büyük bir öğünç çevre için de bir imrenmedir.

Çeyizde asılı olan bu eşyalar, kızın yeni kuracağı evine götüreceği eşyalardır. Çoğu, kızın göz nuru ürünü olup birer sanat değeri de taşımaktadır. Mutfak takımları, tabaklık, yağlıklar, elde dokunmuş işlemeli havlular, mendiller, girebler, keseler, çevreler, çemberler, erkekler için düz, kadınlar için örneklî örülmüş yün ço-

raplar, oyalar, namazlık ve türlü giyecek eşyaları, yatak - yastık takımları, bohça, tülbent, iğnedenlikler, sofrta takımları, uçkurular, yapma boyalı ipelikler ve simlerle işlenmiş olarak çeyiz odasını süsler. Çeyiz, düğünün son gecesinin akşamı, kız evinden sökülür ve oğlan evine serilir. Söküp serme işini oğlan ve kız yengeleri ortaklaşa görürler.

Düğün, çeyiz serimi ile birlikte, perşembe günü başlar, pazar akşamına kadar sürer. Her gün sabah erken saatlerden gece geç saatlere kadar eğlenceler sürdürülür.

Düğüne aşırıdan gelen erkek konuklar, köyün yakınına gelince birkaç el silâh atarlar. Silâh sesini duyan düğün sahibi, bir çalgı gurubunu yanına alarak konukları karşılamaya gider. Hepsine teker teker «hoş geldiniz», der. Gelen konuklar da «Cemiyetiniz mübarek olsun» diyerek karşılık verirler. Konuklar, yanlarında getirdikleri armağanları köye yaklaştıklarında bir sopanın ucuna asarlar. Eğer armağanlar para cinsinden ise sopanın ortasından yarararak paraları bu yarığa kıştırılır. Bu sopa en önde giden bir gencin elinde bulunur. Düğün yerine geldiğinde düğün sahibine verilir. Bazan, bir kezde, birkaç yüz metre kumaş birkaç bin lira para armağan getirildiği olur. Düğüne gelen konuklar daha önceden erkekler için hazırlanmış içki masalarına oturtulurlar. Yatı için de, aşırıdan gelen konuklar, tüm köy halkı tarafından bölüşülerek düğün evine pek yük edilmezler. Kadın konuklara ise bir sini börek getirilir. Arkasından da düğün sahibi kadın, teker teker «hoş geldiniz» der. Kadın konuklar da aynı erkeklerinki gibi «cemiyetiniz mübarek olsun» diye karşılık verirler.

Perşembe günü, bir başlangıç olması nedeniyle düğünler pek canlı olmaz. Ancak gelin ve güveyde, evlenebilmenin verdiği ilk heyecanı açıkça görmek doğaldır. Düğünlerin en tantanalı günü, cumartesi ve pazar günleridir.

Kına Gecesi

Kına gecesi, düğünün ikinci gecesidir. En eğlenceli gece bu gecedir. Perşembeyi bir tarafa iterek cumâ gecesini kına ile başlayan düğün coşkuluğu, ve heyecanı pazar akşamına kadar aralıksız sürer.

Kınayı oğlan evi gönderir. Kına ile birlikte Gergef teli, ile kesme şeker de gönderilir. Kına, gece eğlencenin sonunda yakılır. Kına yakımına kadar köy kızlarının türlü köy eğlenceleri, söyledikleri, manî ve köy türküleri geceyi renklendirir. Eğer mevsim yaz ise, köy gençleri kına yakımını izlemek olanağını bulurlar. Kışın, kapı ve

pencere kıyılarında dolaşarak yavuklularını bir an olsun görebilmenin heyecanını tadarlar. Bu arada yavuklular da fırsat bulup dışarı çıkmayı ve gönüllerindeki delikanlıya görünmeyi unutmazlar. Hatta içinde söyledikleri manilerle sevgilerine haber dahi iletirler.

Kınayı iki genç gelin yakar. Kınayı yakanların boşanmamış yada dul kalmamış olmasına dikkat edilir. Çünkü gelin adayının kınayı yakan gibi mutlu olması dileğinde bulunulmaktadır. Öyle kabul edilir. Bu halk arasına ilkel inanç olarak köklü bir biçimde yerleşmiştir. Kına önce sağ, sonra sol el, daha sonra da sağ ve sol ayağa yakılır. Kına yakımında üç - dört kadının gelin ağlatma türküsünü söylemeleri bir töre gereğidir. Kına yakımında gelinin yüzü kırmızı bir giple örtülür. Bu sırada gelinin ne kadar çok ağlarsa o kadar geçerlidir. Gelinin ağlamasını iyiye yormazlar. Kına el ve ayak bileklerinden başlıyarak yakılır. Kına yakılınca üzerine kepek serpilir. Avucun içine ufaklık para konur. Sonra kına yakılan eller ve ayaklar bir bezle bağlanır. Bu arada kına yakımı bittikten sonra gecede her gelinlik genç kıza bir yakımlık kına ve bir gelinlik tel verilir. Bu onlarında uğurlu kına geceleri ve uğurlu düğünleri olması dileğinde bu-

lunmak demektir. Kızlar ve genç gelinler o gece kınayı yakılarak ertesi gün düğüne kınalı eller ve başlarındaki gergef (gelin) telleri ile gelirler.

Gelin Ağlatma Türküsü

Ak bakırlar susuz kaldı
Koca evler ıssız kaldı
Kız anası kızsız kaldı
Ağlama gelin ağlama
Beni yolundan eyleme
Gelin ağlar yaşın yaşın
Gitmem diye sallar başın
Çağırın gelsin kız kardaşın
Ağlama gelin ağlama
Beni yolundan eyleme
Vurun gelinin kınasını
Çağırın gelsin anasını
Görsün kızının kınasını
Ağlama gelin ağlama
Beni yolundan eyleme
Atladı gitti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Gitti evimin yaraşığı
Ağlama gelin ağlama
Beni yolundan eyleme

(Devam edecek)

Trakya'da süslenmiş öküz arabasıyla gelin almaya gelen erkek tarafı kız evi önünde..

Almanya'da Gröbenzell'de :

CREMERS'İN AÇTIĞI TÜRK HALK SANATI SERGİSİ

Yazan : Bora HİNÇER

Almanya'da Gröbenzell'de İbrahim Cremers'in açtığı Türk Sanatları Sergisi'nden bir köşe...

Yıllarca Türkiye'de çalışan, müslümanlığı kabul ettikten sonra bir Türk kıza evlenen Wolfgang İbrahim Cremers halen Almanya'da Gröbenzell'de büyük bir grafik ve reklam şirketinde ressam olarak çalışmaktadır.

Türkiye'de iken Türk Halk Kıyafetleri konusunda araştırmalar yapan, bu konuda bir de kitap hazırlayan ve PTT'ye çeşitli illerimize ait bölgesel giyim-kuşamlı kartpostallar yapan Wolfgang Cremers (Türk İbrahim), 30 Ekim 1975 tarihinde Gröbenzell'de, Kirchenstrasse 11, Zufahrt Kennedystr'de Türkiye'den derlediği bir «Türk Halk Sanatı/Türkische Volkskunst» konulu sergi açmıştır.

Sergide Türk el sanatları, işlemeler, peşkirler, oyalara, halk çalgıları, kahve askıları, değirmenleri, kutuları, oyalı yağmaklar, çeşitli illerimize ait kıyafetler, çoraplar, tepelikler, çarıklar, kilimler, cicimler ve benzeri eşyalar yer almıştır.

Sergi Almanlar tarafından ilgi ile izlenmiştir. İbrahim Cremers :

— Ancak, diyor, açılış törenine davet etti-

ğim Türklerden 10 kişi geldi. Ben ise kendimi bir Türk vatandaşı hissetmekteyim. Türk kardeşlerimden daha büyük bir ilgi bekliyordum. Türk Başkonsolosluğundan ve Turizm Temsilciliğinden ise tek kişi şeref vermedi. Alman ziyaretçiler çoraplara, oyalara ve diğer eşyalara hayran kaldılar.

İlk fırsatta Türkiye'ye gelerek Türk uyruğuna girmek arzusunda olduğunu belirten İbrahim Cremers, hem Türk Folkloru'na hizmet etmek, hem de bir reklam şirketinde ressamlık yapmak istediğini bildirmektedir.

Biz de kendisini tebrik eder, gelecek sayılarımızda dergimizde Türk kıyafetlerine dair iki yazısı ile bir Kıyafet Sözlüğünü yayınlayacağımızı okuyucularımıza duyururuz.

Cremers'in adresi :

Wolfgang İbrahim Cremers,

8031 GRÖBENZELL

Augsburger Str. 2

WESTDEUTSCHLAND - B. ALMANYA

ŞAVAK'TA KÖY ORTAOYUNLARI

Yazan : Yusuf GÜL

Şavak, Tunceli İli Pertek İlçesinin Pertek-Hozat karayolunun sol yanı doğrultusunda; Hozat, Çemişkezek ilçe hudutları ile, eskiden Murat Irmağı şimdiki Keban gölü ile çevrili bir Bucaktadır. Merkez Akdemir (Apşeker) olmak üzere; Bulgurtepe (Celedor), Yukarı Gülbahçe (Yukarı Komreş), Aşağı Gülbahçe (Aşağı Komreş), Ayazpınar (Titenik), Konaklar, Çukurca (Baharav), Gövdeli (Taksu), Tuzbaşı (Nısırtı) ve Ballıdüt (Kohpinik) köylerinin bulunduğu bu mıntıkaya ŞAVAK, sakinlerine de ŞAVAKLILAR denir. Tarımla da uğraşırlar. Asıl geçim kaynakları hayvancılık (Davarcılık)tır. Yazları Tunceli ve Erzincan yaylalarına göçer sonbaharda dönerler. Orta Asyadan... Horasan Elllerinden geldiklerini kıvancıyla belirtirler. Şavaklıların tüm köylerinde (Sünni ve Alevi) Kurmançki denilen yarı Türkçe bir dil kullanılır.

Şavak ve yöresinde düğün gecelerinde davetlileri eğlendirmek için bazı küçük orta oyunları oynanır. İki tanesini sunuyorum.

MARİFETİM VAR

Birinci şahıs bir elinde sıtıl (kova), diğer elinde bir teneke; ikinci şahıs elleri boş olarak ortaya çıkarlar. Birinci şahıs, «Beğler benim bir marifetim var», diye seslenir. Seyirciler, «Neymiş marifetin anlat bakalım», diye karşılık verirler. O da «Yanımdakine sorun», der. İkinci şahıs hemen konuşmaz.

Bu marifetli kişiler bir hayli gezinip dururlar.. İsrarlar artınca, ikinci şahıs söze başlar: «Beğler, arkadaşım elindeki bu kova dolusu bir bir b.. yemiş, üzerine şu teneke dolusu su içmiş».

Kahkahalar arasında sahneden çekilirler, oyun biter.

MUHTARI ÇAĞIR

Komşularıyla geçinemeyen bir aile başka bir köye göçer. Kiraladıkları tarlalardan birine fasulye ekerler. Talihsizlik bu ya fasulyeye domuz dadanır. Ailedeki 5 erkek kardeşten biri topaldır. Kardeşler tarlayı nöbetleşe beklemeyi kararlaştırırlar. Günün birinde sıra topala gelir. Topal, elinde bastonu, omuzunda tüfeği olduğu halde tarlaya yaklaşır, şöyle bir göz gezdirir, tarlanın ortalarında bir karartı fark eder, gözlerini oğuşturur, gene bakar, domuz olduğu

na hükmettiği karartıya tüfeğini doğrultur, te-tiğe basar ve karartı yere yuvarlanır. Topal yaklaşır, bir de ne görsün, kendisinden önce tarlayı korumaya giden kardeşi değil mi?. Bir hayli dövünür, bilahare diğer kardeşlerine haber verir. Muhtar ve azaları alarak hadise mahalline gelirler. Muhtar Topala tarlanın sınırlarını belirlemesini ister. Topal bastonuna dayanarak sınırı çizer (Baston seyircilerin ayaklarına değdiğinden geri çekilirler, bu suretle sahne de gelişmiş olur) sonra «Muhtar, der sınır aha burda başlar, dolandır ta buraya kavuşur.»

O anda sözde kardeşini hatırlar, «Ah kardeşim, gözüm çıkaydı, ellerim kırılardı.. Ne bileyim senin olduğunu, domuzla benzetmiştim, zaten de domuz gibiydin (kahkahalar ortalığı çınlatır) vah vah.» Muhtar, Topalı teskinle çalışır.. «Sen sağol, kalanlar sağolsun, kendine gel de kardeşinin meftasını yerde bırakma.» der.

Topal toparlanır, kardeşlerine döner «Ele güne karşı domuz gibi ölen kardeşimizin meftasını kaldıralım», der. Kardeşler toplanıp geliş güzel arkasında dururlar. Topal arkasına bir göz atar, rast gele duran kardeşlerine bağırır azarlar. Onları teker teker namaza hazırlar, safa dizer. Bu kez namaza başladıktan beş on saniye sonra döner tekrar kardeşlerine bakar. Onları eski hallerinde görünce kızar, «Allah belanızı versin, be cahiller. Nasıl komuşsam öyle durmuşsunuz», diye çıkışır. Biri anımsar, «Abdest almadık, meftayı nasıl kaldıracamız» der. Topal, «Abdesti aldıraydım desteğe ser kire gada berdaydım», diye abdest almayı tarif eder. Yâni, «Abdestini al, ellerini önünün üzerine sal, ayaklarını yıka ve öyle dur», der. Abdesti bu şekilde tarif edince kardeşleri, «Namazı kim kaldıracak» diye sorarlar. Topal «Ben öyle binatılar (Cenaze) kaldırdım ki, kardeşi kim sallar!»

Seyirciler gülmekten katılırken Topal yenden dövünmeye başlar: «Ah kardeşim, vah kardeşim, sensiz nasıl ederiz, yükleri hep sen taşırdın; yarın fasulyeyi şehre kim götüreceksin? Sen hem kardeş, hem beygirdin, hem eşek, hem öküzdün».

Kahkahalar arasında oyun sona erer.

GELİNBÖCEĞİ İLE SIÇAN

Derleyen : Numan KARTAL

(Anlatan : Hüsnü Ecelkol, İnegöl, 1972)

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, cinler cirit oynarken eski hamam içinde. Var varanın sür sürenin, iş bilerin demişler, bu masalı dile getirmişler. İmdi oturalım ocak taşına, başlayalım masala.

Bir sıçan ile bir gelinböceği varmış. Gelinböceği fındık kovalarını almış eline, koyulmuş dağın beline, suya gidermiş. Yolda bir sıçana rastlamış, onunla arkadaş olmuş. Sıçan demiş ki «İkimiz birlikte önce benim evime», gidelim. Hava sıcakmış, gelinböceği «Ev serin olur», demiş. Sıçanın evine gitmeyi kabul etmiş. Yola koyulmuşlar. Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz, altı ayla bir güz gitmişler. Sonunda sıçanın evine gelmişler. Sıçan gelinböceğine demiş ki, «Sen burada dur, ben gideyim değirmene, un alayım. Burada yuva kuralım, undan ekmek yapalım». Sıçan koyulmuş yola, varmış değirmene. Ama aradan uzun bir zaman geçmiş, sıçan gelmemiş. Gelinböceği iyice susamış. Fındık kovalarını almış eline, inmiş evin düzüne. Su almak için pınara koşu koşu gidermiş. Giderken mandaların ayağı ile göçürdüğü yere düşmüş. Uğraşmış didinmiş, tepinmiş durmuş ama bir türlü çıkamamış. O sırada da yoldan geçen bir atlı görmüş. Başlamış bağırma:

— Giden atlı giden atlı, iğne butlu, kaz götlü Sülebeyi görürsen, tez gelsin söyle ona. Sarı pabuçlu Sarı Kadın suya düştü, de, demiş. Atla giden adam yöresine bakınmış, kimseyi görememiş. Yine yoluna koyulmuş. Gelinböceği gene seslenmiş:

— Giden atlı giden atlı, iğne butlu, kaz götlü, Sülebeyi görürsen, sarı pabuçlu Sarı Kadın suya düştü, tez gelsin, de», demiş. Adam gene bakınmış, kimseyi görememiş. Nedir ki diye düşünmeye başlamış. Bu düşünce içinde değirmene gelmiş. Geçmiş değirmencinin karşısına, anlatmış başına gelenleri bir bir.

Değirmenci anlamış işi. Kapmış süpürgeyi, başlamış değirmenin içinde dört dönmeye, sıçanı bulup işini görmeye... Ama sıçan dikmiş kulaklarını, duymuş yolcunun değirmenciye dediklerini. Hemen çıkmış yola, az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz, altı ayla bir güz gitmiş, varmış gelinböceğinin düştüğü çukurun başına. Bir bakmış gelinböceğine, bir bakmış sağa sola. Ne gelen var, ne giden. Derin bir nefes almış, kollarını sıvamış. Gelinböceğine seslenmiş :

— Ver elini çekelek.

Demiş, demiş ya, gelinböceği «Biraz naz edeyim», demiş. Bin naz ile sıçana karşılık vermiş.

— Ben sana küselek, demiş.

Sıçan oralı bile olmamış. «Arkadaş, demiş, bin naz bin kötülükten beterdir. Benim gibilerin işi senin gibileri ezmektir. Sonra gülmüş, ardından gelinböceğine şöyle seslenmiş.

— Sen bana küseleksen, ben de sana dedebelek, demiş ve tepmeyi gelinböceğine indirmiş. Gelinböceği öbür dünyayı boylarken ona bir de ders vermiş: «Efendiciğim, demiş, bu dünya açığözlerin dünyasıdır. açaydın gözlerini, yoksa açmayanın kırarlar bellerini».

Sıçan verdiği dersten sonra bu güne kadar yaşamış.

Yıllık abonesi : 36

altı aylık abonesi : 18
liradır.

Yurt dışı senelik abone :

\$ 5, £ 2, DM 12

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARIBasılmayan yazılar
istenince geri gönderilir

Dizgi ve baskı :

YÖRÜK MATBAASI

İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Akrasay — İstanbul, Tel. : 22 49 74

diş bakımında yeni bir dönem...

SİLİKADENTLİ
grin[®]
SEFFAF YEŞİL DİŞ MACUNU

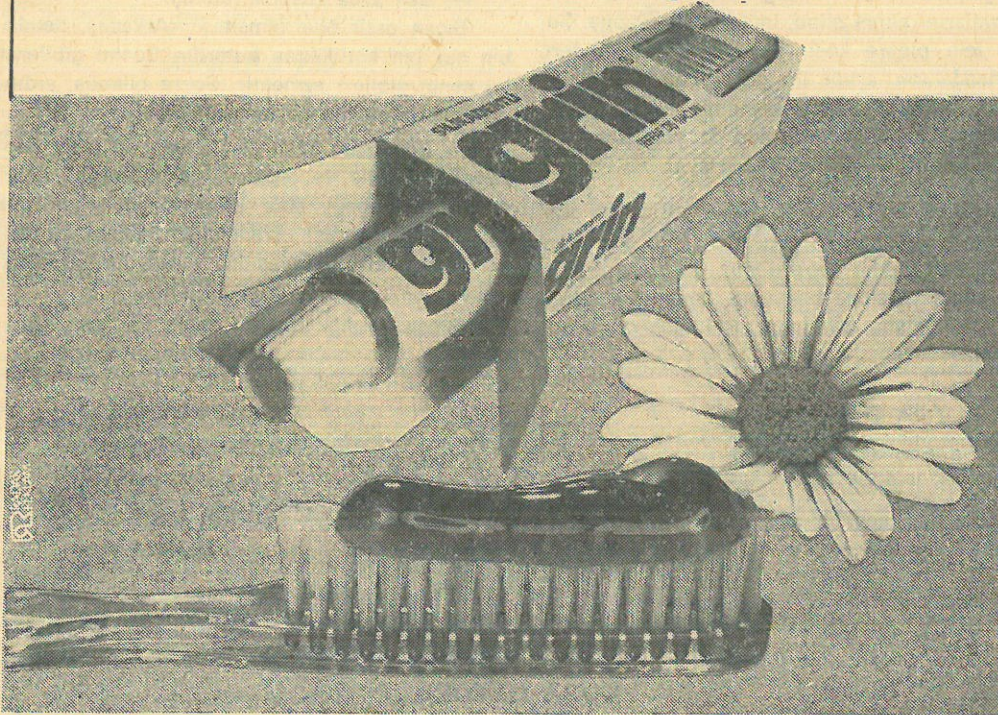
Yepyeni, benzersiz bir diş macunudur Grin:
Yeşil, şeffaf ve hoş kokulu.

Dolgu maddelerinden artılmıştır:
Temizleme ve beyazlatma gücü çok fazladır.

Silikadent'lidir: Dişlere parlaklık ve beyazlık kazandırır.

Antibakteriyel'dir: Besi fermentasyonunu ortadan kaldırır, ağız kokularını giderir.

Fluorid'lidir: Diş minelerini güçlendirir çürümeleri önler.

(Radar R. — 133)

**800'den fazla şube ile
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde**

T.C.ZİRAAT BANKASI

(Basın : 20131/60118 — 134)

LOKMAN MÜSTAHZARI HALK SAĞLIĞI HİZMETİNDE

Ekza - 9 Ekzema merhemi
Algo - Tablet Ağrı hapi
Lokman - Tablet Ağrı hapi
Algopirin Analjezik tablet
Algo - Tablet 4 tabletik
Moruvit - Vitamine Kuvvet şurubu

Kina - Kola İştah şurubu
Anamur Burun ve göz damlası

Meprol Tablet Sinir hapi
Soliargen Granüle Ekzema - kaşıntı

Sel de Gastrin Granüle Mide tozu

Gastro Goutes Mide damlası

Gastroguanil İshal kesici tablet

Metegastrin Mide tozu
Derivit Yara ve yanık merhemi.

Lokman Çayı Afiyet çayı tozu

Dover Tablet Öksürük ve dronşite

Metekodin Öksürük hapi
Metekodin Öksürük şurubu
Algo - Wax Ağrı merhemi
Algo - Wax Vazo Grip ve ağrılarda
Algo - Wax Nazal Nezle merhemi

Ma-ka-ta Basur merhemi
Cuti - Cura Cilt losyonu
Pedi - Cura Ayak banyosu
Pilo - Cura Saç ilacı

Lokman Kaşe ağrı kesici
Panason (20 Gr. paket) Sağlık çayı

Panason (50 Gr. alüm. kutu)
Deriseptol Yara ve göbek
Dr. Krom Diş patı

(Folklor : 135)

Son baskı tarihi : 31.12.1975

istikbalinizin
garantisi
tasarrufunuz

tasarrufunuzun
garantisi

TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI

(Folklor : 136)

**HOS
BAG**

SARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEL
SUNAR

(Basın : 60939 - 138)

DAMLIYA
DAMLIYA
GÖL OLUR

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyetidir

(Folklor : 137)

**ANADOLU
BANKASI**

SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 139)

Yurdumuzda, günün modasını
kadın, erkek ve çocuk giyiminde
kumaşa
giyimle ilgili aksesuarda
Vakko yansıtır.

Moda Vakko'dur